

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑΙ
1977

B. J. SLOT

Η ΣΥΜΗ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΥΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΟΙ

Μετάφραση από τὰ ἀγγλικά
τῆς Ἰσαβέλλας Ὁν. Τσαβαρῆ

Πρόλογος τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἐκδόσεως

Οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, τὰ ταξιδιωτικὰ ἡμερολόγια καὶ τὰ ὁδοιπορικὰ ἀποτελοῦν πολλὰς φορές σημαντικὲς πηγὲς κάθε εἴδους πληροφοριῶν. Ὄταν μάλιστα οἱ συγγραφεῖς τοὺς ἀναφέρονται σὲ χῶρος ποὺ ἔχασαν τὴν πολιτικὴν τοὺς ἐλευθερίαν, μὲ τὸ νὰ ὑποδουλωθοῦν σὲ λαοὺς ἰσχυρότερους, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποκτοῦν τεράστιο ἐνδιαφέρον. Εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβοῦν πηγὲς, ἀπὸ τίς ὁποῖες νὰ ἀντλήσουμε πολυτίμιες ἱστορικές, ἀρχαιολογικές καὶ ἐθνολογικές πληροφορίες καθὼς καὶ πληροφορίες γεωγραφικὲς καὶ τοπογραφικὲς, ἀφοῦ πολλὰς φορές τὰ κείμενα αὐτὰ συμπληρῶνται μὲ γεωγραφικὸν χάρτες, σχεδιαγράμματα κ.ἄ.δ. Παράλληλα εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρώσουμε ἀξιόλογα στοιχεῖα γιὰ τίς ἀσχολίες, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴ διαβίωσιν, τίς δεισιδαιμονίες, τὰ ἔθιμα καὶ γενικὰ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων.

Ἡ Σύμη, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα νησιά τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ βρεθῆι κάτω ἀπὸ ξένους δυνάστες ἐξίμιοι ὀλόκληρους αἰῶνες καὶ φυσικὸ ἦταν γιὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς δουλείας, ἰδιαίτερα ἐκείνην ποὺ εἶχε προηγηθῆι ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν μας καλυγενεσίαν, οἱ μόνες πηγὲς πληροφοριῶν νὰ εἶναι οἱ ταξιδιωτὲς ποὺ τὴν ἐπισκέφθησαν. Ἀτυχῶς δὲν ὑπῆρξαν πολλοί. Καὶ σ' αὐτὸ φταίει ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσης καὶ συγκεκριμένα τὸ γεγονός ὅτι βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τοὺς κύριους ναυτικὸς δρόμους. Ὡστόσο οἱ ταξιδιωτὲς καὶ οἱ γεωγράφοι, οἱ ὁποῖοι εἴτε τὴν ἐπισκέφθησαν οἱ ἴδιοι καὶ ἔγραψαν γι' αὐτὴν ἢ τὴν ἀποτύπωσαν σὲ χάρτη—αὐτοὶ εἶναι λίγοι—εἴτε κατέ-

γραφαν γεγονότα και άλλες ειδήσεις που άκουσαν από τρίτους, προσφέρουν πολύτιμα στοιχεία για την ιστορία, τὰ έθιμα και την τοπογραφία της.

Για τὸ λόγο αὐτὸ έκρινα ὅτι ἡ συγκέντρωση ὅλων τῶν ταξιδιωτικῶν κειμένων και τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας, ἢ μετάφρασή τους στὰ ἑλληνικά και ἢ παρουσίασή τους θὰ ἦταν ἀξιόλογη προσφορά στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Παράλληλα θὰ ἀποτελοῦσε κτῆμα γιὰ τὸ ἐνδότερο ἑλληνικὸ κοινὸ και ἰδιαίτερα τοὺς Συμαίους.

Τὴν προσπάθεια αὐτὴ ἀνέλαβε προθυμότερα, ὕστερα ἀπὸ δική μου θερμὴ παράκληση, ὁ προϊστάμενος τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τῆς Ὑλλανδίας στὴ Χάγη κ. B.J. Slot, ὁ γνωστὸς ἀπὸ τίς ιστορικὲς του μελέτες γιὰ τὴ ζωὴ και τὴν ιστορία τῶν κατοίκων τῶν μεσογειακῶν χωρῶν. Γι' αὐτὸ και τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

Συγκεκριμένα, ὁ κ. Slot ἐντόπισε τὴν ἔρευνά του στὰ 15^ο, 16^ο, 17^ο και 18^ο αἰῶνα και παρουσιάζει, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ἐμπειριστατωμένη εἰσαγωγή που κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ὄχι μόνο τῶν ἐδικῶν ἀλλὰ και τῶν πολλῶν, τριαντατρία κείμενα που καλύπτουν τὴ χρονικὴ περίοδο 1420 ἔως 1800. Καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ κ. Slot παρουσιάζει 15 κείμενα πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα που βιβλιογραφεῖ γιὰ τὴν ἴδια αὐτὴ χρονικὴ περίοδο ὁ κ. Ν. Μανῆς στὸ τμῆμα «Ταξιδιωτὰ και Γεωγράφοι εἰς τὰ Δωδεκάνησα (1102-1967)» τῆς βραβευμένης ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν Δωδεκανησιακῆς Βιβλιογραφίας του¹, δίνει τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ κ. Slot ἔχει περιλάβει στὴν ἐργασία του ὅλους τοὺς ταξιδιωτὲς και τοὺς γεωγράφους που ἀναφέρουν τὴ Σύμη σὲ δημοσιευμένα ἔργα τους ἢ σὲ χειρόγραφα τους.

Τὴ μεταφορὰ σὲ γνήσιο νεοελληνικὸ λόγο τῆς εἰσαγωγῆς και τῶν ὑποσελίδων σημειώσεων, που ὁ κ. Slot εἶχε γράψει στὰ ἀγγλικά, καθὼς και τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἦταν γραμμένα στὰ ἀγγλικά ἢ ὁ ἴδιος και συνεργάτες του εἶχαν μεταφράσει στὴν ἀγγλικὴ ἀπὸ τίς ξένες γλώσσες στίς ὁποῖες ἦταν τυπωμένα, ἔκαμε μὲ ἐπευθυνότητα ἢ νεαρὴ Σύμια φιλόλογος, πανεπιστημιακὴ βοηθός, δις Ἰσαβέλλα Τσαβαρῆ. Γιὰ τὴν προσφορά της αὐτὴ τὴ συγχάιρω και τὴν εὐχαριστῶ².

Κλείνοντας τὸ προλογικὸ μου αὐτὸ σημείωμα κρίνω σκόπιμο νὰ σημειώσω και τὰ ἀκόλουθα :

1. Βλ. στὸ Β' τόμο (ἔκδοση Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς και Λογογραφικῆς Ἑταιρείας, Ἀθῆναι 1974) στὴ σελ. 251 τὰ λήμματα που ἀναφέρονται στὴ Σύμη (4559 ἔως 4693). Ἀνάμεσα στὰ λήμματα αὐτὰ περιλαμβάνονται και τὰ ἐγχειρίδια κλασσικῆς γεωγραφίας τῶν Christophorus Cellarius και Hubertus Goltzius, τὰ ὁποῖα ὁμως ὁ κ. Slot, ὅπως ἀναφέρει στὴν εἰσαγωγή του, τὰ παραλείπει, ἐπειδὴ περιέχουν πληροφορίες που ἀντλοῦν ἀπὸ κείμενα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητας.

2. Μόνον τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ κείμενα, τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Savary, που φέρει τὸν ἀριθμὸ 33, ἔχει μεταφράσει ὁ φιλόλογος κ. Παρασκευᾶς Φουντουραδάκης.

Όπως είναι εύλογο, η παρουσίαση τῶν κειμένων γίνεται με σειρά χρονολογική καὶ συγκεκριμένα με βάση τὸ ἔτος τοῦ ταξιδιοῦ καὶ ὄχι τὸ ἔτος ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.¹ Γιὰ τοὺς γεωγράφους ὁμως ἡ χρονολογική σειρά καθορίζεται ἀπὸ τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.

Κατὰ τὴν παρουσίαση τῶν κειμένων παρατίθεται πρῶτα ὁ ἀξίζοντας ἀριθμὸς τους, ἀκολουθεῖ μέσα σὲ ἀγκύλες τὸ ἔτος τοῦ ταξιδιοῦ καὶ στὴ συνέχεια δίνονται τὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἀκολουθεῖ μεταφρασμένο τὸ κείμενο.

Κατὰ τὴν μετάφραση τῶν κειμένων, ἂν καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ξένοι εὐκόλα παραφθείρον τὰ τοπωνύμια καὶ ἐνῶ δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἀποδώσουμε τὰ παραφθασμένα μετὰ αὐτὰ ποὺ εἶναι σήμερα σὲ χρήση, ὁμως ἔκρινα πὸς ἦταν πὸ σωστὸ νὰ τὰ ἀφήσουμε ὅπως εἶχαν στὸ κείμενο² παρὰ τὸ γεγονός ὅτι θὰ δημιουργήσουμε πιθανότατα δυσκολίες στοὺς ἀπειρότερον ἀναγνώστες. Ἀλλὰ γιὰ τὴ διευκόλυνσή τους, ὅπου τὸ θεώρησα ἀναγκαῖο, ἔβαλα σχετικὴ ὑποσελίδια σημείωση.

Τέλος προσθέτω ὅτι τὴν παρουσίαση τῶν κειμένων συμπληρώνω με ἀλφαβητικὸ εὔρετήριο τῶν ταξιδιωτῶν καὶ γεωγράφων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ

1. Γιὰ τὸ λόγο τῆς κατατάξεως μετὰ βάση τὸ ἔτος τοῦ ταξιδιοῦ βλ. καὶ Ν. Γ. Μανρῆ, *Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία*, τ. Β', Ἀθήναι 1974, σ. 119.

2. Βλ. καὶ Ἀργέντη Φιλίππου-Κυριακίδου Στίλπωνος, *Ἡ Χίος παρὰ τοῖς Γεωγράφοις καὶ Περιηγηταῖς ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 20οῦ αἰῶνος*, ἐν Ἀθήναις 1946, σ. ια'.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περιγραφές και χάρτες της Σύμης υπάρχουν σήμερα σε τριάντα περίπου τυπωμένα βιβλία και χειρόγραφα, που γράφτηκαν ανάμεσα στα 1420 και 1800. Από τα βιβλία αυτά άλλα είναι ταξιδιωτικές περιγραφές και άλλα γεωγραφικά έγχειρίδια και έγκυκλοπαίδειες που εκθέτουν γεγονότα βασισμένα σε ταξιδιωτικές έντυπώσεις.

Από τις περιγραφές που αναφέρονται στη Σύμη μόνο ένας μικρός αριθμός είναι πρωτότυπα κείμενα. Κι αυτό γιατί οι περισσότεροι συγγραφείς δεν επισκέφτηκαν ποτέ οι ίδιοι τη Σύμη, αλλά κατέγραψαν γεγονότα και διαδόσεις που τις άκουσαν από ανθρώπους που συνάντησαν στα ταξίδια τους ή τις διάβασαν σε παλαιότερα βιβλία.

Στη μελέτη μας αυτή παραθέτουμε μεταφράσεις κειμένων που αναφέρονται στη Σύμη και βρίσκονται σε ταξιδιωτικά βιβλία και έγχειρίδια γεωγραφίας γραμμένα στην περίοδο 1420 με 1800. Όπως όμως καταλαβαίνει κανείς, τα κείμενα αυτά δεν εξαντλούν το θέμα. Σε αρκετές Ιταλικές και γαλλικές βιβλιοθήκες και συλλογές χαρτών υπάρχουν πολλά χειρόγραφα που μπορεί να περιέχουν ταξιδιωτικές αναφορές για τη Σύμη και χάρτες του νησιού. Είναι επίσης πολύ πιθανό ήμερολόγια πολεμικών πλοίων που βρίσκονται στα Ναυτικά Αρχεία της Γαλλίας και της Αγγλίας ή και άλλων κρατών και τα όποια δεν έχουν ακόμη εκδοθεί, να περιέχουν αναφορές από επισκέψεις στο νησί. Από τις περιγραφές που υπάρχουν σε πολλές έγκυκλοπαίδειες του 18ου αιώνα πολύ λίγα στοιχεία μπορεί κανείς να άντλήσει, γιατί κατά κανόνα αντιγράφουν ή μία την άλλη.¹ Στο έργο αυτό δεν περιλαμβάνονται, φυσικά, έγχειρίδια κλασικής γεωγραφίας, όπως π.χ. του Goltzius και του Cellarius, που επαναλαμβάνουν διηγήσεις από κείμενα της κλασικής αρχαιότητας.²

Επειδή η Σύμη βρισκόταν έξω από τους κύριους ναυτικούς δρόμους που

1. Βλ. κείμενα, αριθμ. 25, 26, 29.

2. Βλ. DB 4638 και 4670. Η ιστορία που διηγείται ο H. Goltzius: Ludovici Nonni, Commentarius in Huberti Goltzi Graeciam, Insulas et Asiam Minorem, Antwerpiae 1644, σελ. 273, επαναλαμβάνεται από τον Dapper, κείμ. αριθμ. 21, όπου όμως λείπουν οι σφραγίδες των αρχαίων νομισμάτων της Σύμης.

έωναν τὰ ἑλληνικὰ νησιά, λίγοι μόνο ταξιδιωτές έφταναν μέχρι εκεί· οἱ περισσότεροι μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς τυχαῖα, όταν δηλ. τὰ πλοῖα τους, σπρωγμένα ἀπὸ τὴν κακοκαιρία, έβρισκαν στὸ νησί ἀσφαλές καταφύγιο. Ἐπιπλέον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἦταν οἱ γνωστότεροι συγγραφεῖς ταξιδιωτικῶν βιβλίων. Κι ἔτσι εἶναι κρίμα πὸ τὰ πρὸ πολυδιαβασμένα ταξιδιωτικὰ βιβλία συγγραφέων ὅπως ὁ Spon, ὁ Wheeler, ὁ Thevenot, ὁ Tournefort, ὁ Della Valle, ὁ Pococke, ὁ De Bruyn, ὁ Hasselquist καὶ ὁ Choiseul-Gouffier δὲν ἀναφέρουν τὸ νησί. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς γνωστούς συγγραφεῖς τὸ ἀναφέρουν, ὅπως ὁ Sonnini ἢ ὁ Van Egmond καὶ ὁ Heyman, ἐπιαναλαμβάνουν ἱστορίες πὸ δανείστηκαν ἀπὸ ἄλλα βιβλία¹. Καὶ εἶναι ἐπίσης κρίμα πὸ ἡ περιγραφή τοῦ Grigorovič - Barskij, ἡ πρὸ ἐνδιαφέρουσα ἀπ' ὅλες, εἶναι γραμμένη στὰ Ρωσικά, μὲ συνέπεια νὰ παραμένει ἄγνωστη στοὺς εὐρωπαϊοὺς ἀναγνώστες.² Ἀποτέλεσμα ὅλης αὐτῆς τῆς καταστάσεως ἦταν νὰ μὴν ὑπάρχουν στίς περισσότερες γεωγραφίες ἕως τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνα ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴ Σύμη, παρὰ μόνο ἀπὸ συγγραφεῖς τοῦ 15ου αἰώνα μὲ μερικὰ πρόσθετα στοιχεία ἀπὸ ταξιδιωτές τοῦ 17ου.

Στίς ἀρχές τοῦ 15ου αἰώνα ταξίδεψε στὴν Ἑλλάδα ὁ Φλωρεντῖνος ἱερέας Cristoforo Buondelmonti. Γιὰ τὸ ταξίδι του αὐτὸ ἔγραψε, σὲ πολὺ ἀδέξια λατινικά, βιβλίον μὲ τὸν τίτλον Liber insularum Egeopelagi. Τὸ βιβλίον του διαβάστηκε πολὺ καὶ ἀπέτελεσε τὴν κυριότερη πηγή γνώσεων γιὰ τὴ Σύμη ἕως τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνα. Χειρόγραφα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου βρίσκονται σὲ διάφορες βιβλιοθῆκες τῆς Ἰταλίας, τῆς Ὁλλανδίας, στὴ Γεννάδειο βιβλιοθήκη τῆς Ἀθήνας καὶ ἄλλοῦ. Σὲ ὅλα τὰ χειρόγραφα οἱ περιγραφές τῶν νησιῶν συνοδεύονται ἀπὸ χάρτες. Ὡστόσο δὲν εἶναι βέβαιο ἂν ὁ Buondelmonti ἐπισκέφτηκε ποτὲ ὁ ἴδιος τὴ Σύμη ἢ ἂν ἡ περιγραφή του βασίζεται ἀποκλειστικά καὶ μόνο σὲ ὅσα ἄκουσε νὰ λένε γι' αὐτὴν. Πάντως ὁ χάρτης του τῆς Σύμης εἶναι μᾶλλον πρωτόγονος καὶ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς ἕνα ἐντελῶς ἐλεύθερο σχέδιον πὸ βασίζεται στὸ κείμενον καὶ ὄχι στὴν παρατήρηση³.

Τὴν περιγραφή καὶ τὸ χάρτη τῆς Σύμης τοῦ Buondelmonti ἀντέγραψε στὸ βιβλίον του γιὰ τὰ νησιά ὁ Henricus Martellus, γερμανὸς γεωγράφος τοῦ τέλους τοῦ 15ου αἰώνα. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι οἱ χάρτες τοῦ Martellus εἶναι καλύτεροι καὶ μὲ καλλιτεχνικότερον τρόπο σχεδιασμένοι⁴. Οἱ πλη-

1. Γιὰ τοὺς ταξιδιωτές αὐτοὺς βλ. DB 4629, 4650, 4653, 4669, 4682, 4686, 4688, 4691, 4692.

2. Γιὰ τὸν Vasilij Grigorovič Barskij Plaki-Albov βλ. τὸ κείμενον ἀριθμ. 28. Ἡ μετάφρασή του στὰ ἀγγλικά ἔγινε ἀπὸ τοὺς Ir. E. Engberts καὶ Drs G.W. van der Meiden.

3. Γιὰ τὸν Buondelmonti βλ. τὰ κείμενα ἀριθμ. 1 καὶ 1Α.

4. Κείμενον ἀριθμ. 5.

ροφορίες που μᾶς δίνει ὁ Buondelmonti ἐπαναλαμβάνονται —μὲ μικρὲς παραλλαγές— καὶ στὰ βιβλία τῶν Bartolommeo dalli Sonnetti καὶ Benedetto Bordone, που εἶναι τὰ παλαιότερα βιβλία γιὰ τὰ νησιά, ἀφοῦ τυπώθηκαν τὸ πρῶτο τὸ 1485 καὶ τὸ δεύτερο τὸ 1528. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἄτλαντες ἔχουν χάρτες που δείχνουν τὴν ἐπίδραση τοῦ Buondelmonti, ἀλλὰ βρίσκονται πολὺ πῶ κοντὰ στὴν πραγματικότητα, ἴσως ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς τους χρησιμοποίησαν ἄγνωστους σὲ μᾶς ναυτικούς χάρτες.¹ Στους ἄτλαντες τῶν Bartolomeo καὶ B. Bordone βασίζονται ἐπίσης οἱ χάρτες τοῦ τουρκικοῦ χειρογράφου τοῦ Piri Re' Is.² Ἐν καὶ πρωτότυπο, τὸ κείμενο τοῦ Piri Re' Is δὲν περιέχει πολλὰ ἐνδιαφέροντα γεγονότα. Ἀπορία προκαλεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ περίφημος χειρόγραφος ἐνετικός ἄτλαντας τοῦ Antonio da Millo δὲν περιέχει χάρτη τῆς Σύμης.³

Ἐν ἐξαιρέσει κανεὶς τὸν κύκλο τοῦ Buondelmonti καὶ τῶν μιμητῶν του, ἀπὸ τῆς Σύμης πέρασαν στὴ διάρκεια τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰώνα λίγοι ταξιδιωτὲς που πήγαιναν πρὸς τὴν Παλαιστίνη. Οἱ περιγραφὲς αὐτῶν τῶν ταξιδιωτῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Thenaud, σώθηκαν μόνο σὲ χειρόγραφη μορφή ἕως τὸν 19ο αἰώνα, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ πληροφορίες που ἔδιναν νὰ μὴ γίνουν γνωστὲς στοὺς συγγραφεῖς τοῦ 17ου αἰώνα.⁴

Τὸν 17ο αἰώνα λιγιστοὶ μόνο ταξιδιωτὲς ἐπισκέφτηκαν τὴ Σύμη. Καὶ τὰ περισσότερα βιβλία αὐτῆς τῆς ἐποχῆς που τὴν ἀναφέρουν βασίζονται ἀκόμη κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους στὸν Buondelmonti. Τὸ βιβλίον ἐπίσης τοῦ Boschini, που χρησιμοποιήθηκε πολὺ τόσο στὴ διάρκεια τοῦ 17ου αἰώνα ὅσο καὶ ἀργότερα, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν ἐπανεκδόση τῶν πολὺ γνωστῶν ἱστοριῶν τοῦ Buondelmonti.⁵ Τὸν Buondelmonti χρησιμοποίησε (διὰ μέσου τοῦ Porcacchi καὶ τοῦ Boschini) καὶ ὁ Ὁλλανδὸς γεωγράφος Dapper. Στὰ στοιχεῖα που δανείστηκε ἀπὸ τὸν Buondelmonti ὁ Dapper πρόσθεσε τίς πληροφορίες γιὰ τὴν ἀλιεία τῶν σφουγγαριῶν καὶ τοὺς ταρσανάδες, που βρῆκε στὸ βιβλίον τοῦ Βέλγου ταξιδιωτῆ Stochove.⁶ Ὁ Dapper περιέλαβε ἀκόμη στὴν περιγραφή του πληροφορίες που βρῆκε σὲ συγγραφεῖς τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ὅπως τίς εἶχε συγκεντρώσει ὁ Goltzius στὸ βιβλίον του που ἀναφέραμε παραπάνω.⁷

Τὸ 17ο αἰώνα ὁ Ἰταλὸς συγγραφέας Piacenza ἐπανελάβε τὴν ἱστορία

1. Κείμενα 4 καὶ 9.
2. Κείμενο 8.
3. Βλ. Bagrow 355.
4. Κείμενα 2, 3, 6 καὶ 7.
5. Κείμενο 15.
6. Κείμενα 12 καὶ 21.
7. Σελ. 118, σημείωση 2.

του Buondelmonti, αλλά σε μεγαλύτερη έκταση, γιατί πρόσθεσε μερικά δικά του στοιχεία.¹ Η περιγραφή της Σύμης από τον Piacenza, που περιλαμβάνει και τον πύλο ώραιο από τους παλιούς έντυπους χάρτες του νησιού, επαναλήφθηκε από έναν άλλο Ιταλό γεωγράφο, τον Vincenzo Coronelli, που με τη σειρά του πρόσθεσε κι αυτός μερικά δικά του στοιχεία.²

Μαζί με τις παλαιές διηγήσεις ο 18ος αιώνας έφερε και μερικές καινούριες γνώσεις. Η μόδα των γεωγραφικών εγκυκλοπαιδειών που άρχισε το 17ο αιώνα με τον Baudrand, συνεχίστηκε τον 18ο με το Savonarola, το Moreri και πολλούς μιμητές τους. Όλοι αυτοί όμως άπλως επαναλαμβάνουν τις ιστορίες του Buondelmonti.³ Περισσότερο ενδιαφέρουσες είναι οι περιγραφές που μᾶς δίνουν οι Ολλανδοί Van Egmond και Heyman, ο Άγγλος Montagu και ο Γάλλος Sonnini, αλλά κι αυτές βασίζονται έντελῶς σε διηγήσεις παλαιότερων ταξιδιωτών.⁴

Τὴν ιστορία που μᾶς περιγράφει ο Άγγλος ποιητής Aaron Hill για τὴ συνάντησή του με ένα σφουγγαρά στην Σύμη, δὲν τὴ διαβάζουμε πρώτη φορά από αυτόν. Η περιγραφή του Hill είναι έξωρατισμένη έκδοση ἑνὸς περιστατικοῦ που τὸ παρουσίασε κάπου 70 χρόνια προηγουμένως ο Henry Blount· μάλιστα περιλαμβάνει και τὸ λάθος του Blount για τὸ ὄνομα τοῦ νησιού και τὸ ὄνομαί, ὅπως και ἐκεῖνος, Σάμο ἀντὶ Σύμη.⁵

Ἐνδιαφέρουσα είναι επίσης ἡ ἀδημοσίευτη περιγραφή τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Ἀρχάγγελου Μιχαήλ⁶ ἀπὸ τὸ Γάλλο πιλότο Lavalle, που συνοδεύεται ἀπὸ χάρτη συνταγμένο με μεγάλη ἀκρίβεια. Ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο χάρτη γιὰ τὴ Σύμη που βασίζεται σε ἐπιστημονικὲς μετρήσεις.⁷ Τὸ ταξίδι τοῦ Ρώσου μοναχοῦ Grigoriovich τὸ ἀναφέραμε ἤδη. Πολύ ἀξιόλογη είναι επίσης ἡ περιγραφή τοῦ Γάλλου Savary.⁸

1. Κείμενο 18.

2. Κείμενο 19.

3. Κείμενα 22, 25, 26, 30.

4. Κείμενα 27, 30, 31.

5. Κείμενα 13, 24.

6. Τοῦ Πανορμίτη, στὸ νότιο μέρος τοῦ νησιού.

7. Κείμενο 32.

8. Κείμενα 28, 33.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- Bagrow L. Bagrow, Geschichte der Kartographie, Berlin 1951.
- BNB Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale de Belgique, 1866-1944, 28 τόμοι.
- BU Biographie Universelle (de Michaud), nouvelle édition, Paris χ.χ. 45 τόμοι.
- DB Ν. Γ. Μαυρή, Ταξιδιώται και Γεωγράφοι εις τὰ Δωδεκάνησα (1102-1967), 'Αθήναι 1974 (ανάτυπο από τή «Δωδεκανησιακή Βιβλιογραφία, τ. Β'»).
- EI Enciclopedia Italiana, Roma 1929 - 1939, 36 τόμοι.
- NNBW Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, Leiden 1914 - 1937, 10 τόμοι.
- DNB Dictionary of National Biography, London 1908 - 1909, 21 τόμοι.
- Συμπόλιος: Κ. Συμπούλου, Ξένοι Ταξιδιώτες στην 'Ελλάδα. Τόμ. Α' 'Αθήνα 1972, Τόμ. Β' 'Αθήνα 1973.

I.—[1420]. Christophorus Bondelmontius (Cristoforo Buondelmonti), *Librer insularum Egeopelagi*¹. Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Leiden, Τμήμα χειρογράφων της Δύσης, Συλλογή Vossius αριθμ. Q 62, (στά λατινικά).

f. 13, με χάρτη.

Τὸν καιρὸ τοῦ Κρόνου τὸ νησί αὐτὸ ὀνομαζόταν Simie ἀπὸ τὸ Simen ποῦ ἦταν ὁ βασιλιάς του ἢ ἀπὸ τὴ λέξη Simane ποῦ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ ἀπόδοση τῆς λατινικῆς λέξης *propinqua* καὶ σημαίνει κοντινὴ, μὰ καὶ βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀνατολή καὶ οἱ κάτοικοὶ τῆς κερδίζουν τὸ ψωμί τους ἀπὸ τὸ ἐμπόριο ποῦ κάνουν μὲ τοὺς στεριανούς. Ἡ Σύμη οἰκίστηκε ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ Ἰαπετοῦ [τὸν Προμηθέα] ποῦ, ὅταν τὸν ἐδιώξε ὁ Δίας, ἦρθε στὴ Σύμη καὶ ἔμαθε στοὺς κατοίκους τῆς πολλὰ πράγματα, γιὰ νὰ ζοῦν καλύτερα. Πολυμήχανος καθὼς ἦταν, εἶχε πλάσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ πηλὸ. Ὅταν τ' ἄκουσε ὁ Δίας, θύμωσε καὶ τὸν ἐξόρισε στὴ Σύμη, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ θάνατό του. Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο· μὲ τίς μικρὲς βάρκες τους ταξιδεύουν ἀνάμεσα στὶς πόλεις τῆς Ρόδου καὶ τῆς Τουρκίας γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψωμί τους.

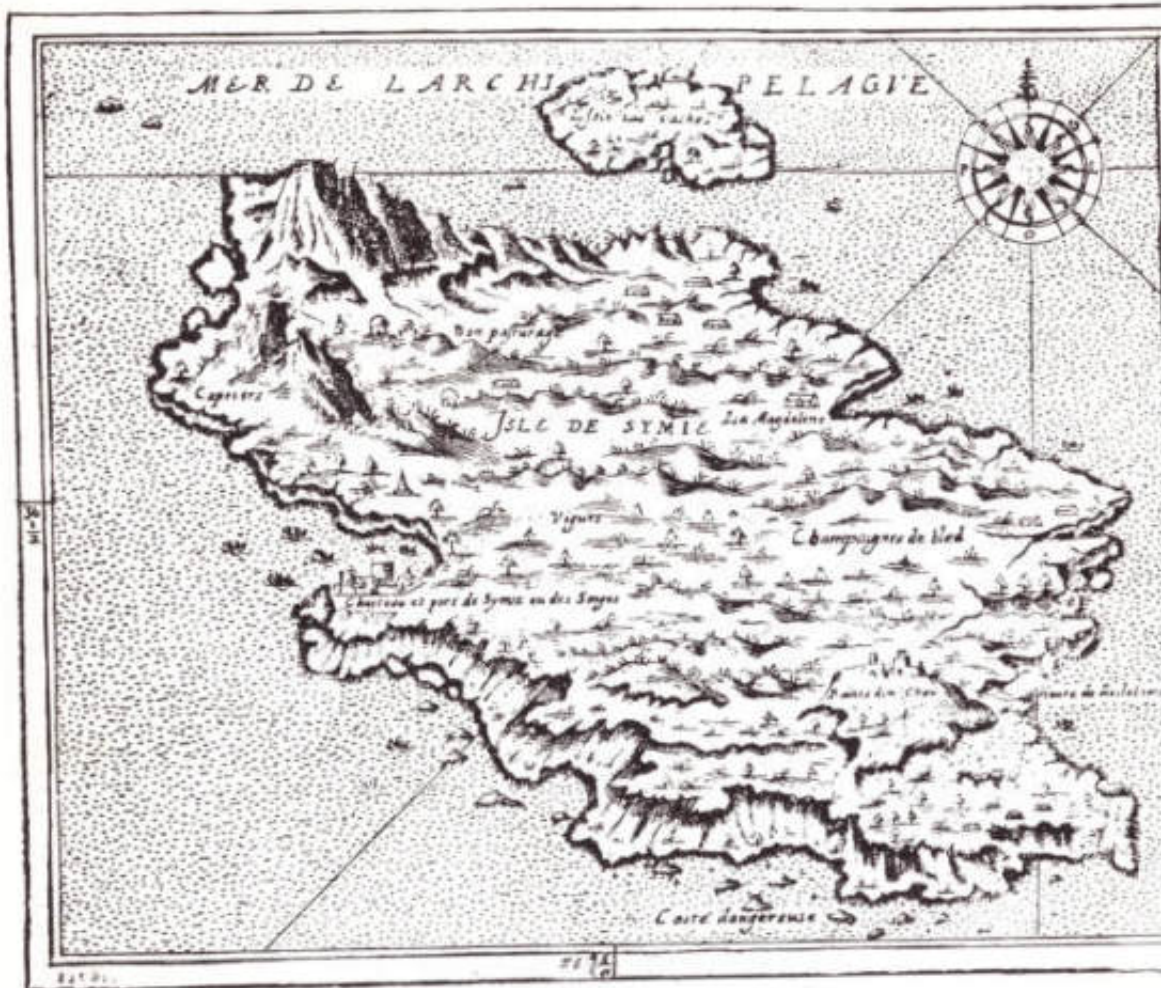
Στὰ νότια τοῦ νησιοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ὄφιοι καὶ τὰ καράβια ποῦ πλησιάζουν ἐκεῖ ἀναγκάζονται νὰ μαζεύουν τὰ πανιά τους.

Τὸ νησί ἔχει καὶ δύο κάστρα. Τὸ ἓνα, ποῦ βρίσκεται κοντὰ στὴ θάλασσα, εἶναι πολὺ γερὸ. Τὸ ἄλλο, πάνω στὸ βουνό, εἶναι ἔρημο.

Ἡ περιφέρειά του εἶναι τριάντα μίλια. Βγάζει ἐξαιρετικὸ κρασί καὶ στὰ ψηλὰ βράχια του ζοῦν κατσούρια.

IA.— Description des isles de l'Archipel, par Christophe Buondelmonti : version grecque par un anonyme, publiée d'après le manuscrit du Sérail..... par Emile Legrand. Première partie, Paris

1. Ἰταλὸς μοναχὸς· πῆγε στὴ Ρόδο γιὰ νὰ μάθει ἑλληνικά καὶ ἔμεινε στὴν Ἑλλάδα ὀκτὼ χρόνια (ἕως τὸ 1420). Ἐγγραψε αὐτὸ τὸ βιβλίον γιὰ τὰ ἑλληνικὰ νησιά σὲ πολὺ σκοτεινὴ λατινικὴ γλώσσα καὶ τὸ ἀφῆρσε στὸν Καρδινάλιο Orsini. Ὑπάρχουν διάφορα χειρόγραφα τοῦ βιβλίου· τὸ χειρόγραφο τοῦ Leiden, ποῦ ἔχω ὑπόψη μου, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καὶ χρονολογεῖται στὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα. Βλ. βιβλιογραφία στὸ DB ἀριθμ. 4547 καὶ EI 8, 117. Ὑπάρχει ἐπίσης ἓνα μῆλλον μεταγενέστερο ἑλληνικὸ χειρόγραφο ποῦ τὸ ἔχει ἐκδόσει ὁ E. Legrand καὶ ποῦ τὸ παραθέτουμε ἐδῶ ὡς καίμενο IA.

ILE DE SYMIA (SYME)

*Χάρτης τῆς Σύμης βασιανῆος, στὸ χειρόγραφο τοῦ Buondelmonti (15ος αἰώνας).
Ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν Em. Legrand τὸ 1897*

1897, σελ. 29-30 στὰ ἑλληνικά. (Σ' αὐτὴ τὴν ἐκδοση ὑπάρχει ἐπίσης ἓνας χάρτης τοῦ 16ου αἰώνα πού προέρχεται ἀπὸ μιὰ ἰδιωτικὴ συλλογὴ στὸ Παρίσι, βλ. σελ. XXXVIII).

14. Περὶ τῆς Σμείας

Αὕτη ἡ νῆσος ἐν τῷ τοῦ Σατούρνου καιρῷ Σμεία ὀνομάζετο, ἀπὸ τοῦ ἀρξάντος ἐν αὐτῇ Σιμέτου, ἢ ἀπὸ τοῦ σιμά κατὰ τὸ κοινὸν τῶν Γραικῶν ἰδιῶμα, ὅπερ λατινικῶς πρόπε λέγεται, διότι ἐγγὺς ἐστὶ τῆς κάτω Ἀσίας. Μετὰ γοῦν τῶν γειτόνων συναναστρεφόμενοι οἱ ἐν αὐτῇ τὸν ἑαυτῶν μετὰ πόνου διήγον βίον. Ὑστερον δὲ ὁ τοῦ Ἰαπετοῦ υἱὸς Προμηθεὺς, ἀνὴρ μέγιστος,

εἰς αὐτὴν ἔλθων, πολλὰ τοὺς οἰκοῦντας ἐδίδαξε τῷ ἀνθρώπινῳ συντελοῦντα βίῳ· δε καὶ τὸν ἀνθρώπον ἐπλασεν ἀπὸ πηλοῦ τῆ τοῦ ἰδίου νοῦς δυνάμει· ὅπερ ἀκούσας ὁ Ζεὺς μετέβαλεν αὐτὸν εἰς σίμειαν, ἥτοι μιμῶ (ἢ γὰρ λατινικῶς σίμεια λεγομένη μιμῶ ἑλληνικῶς ἐρμηνεύεται)· καὶ οὕτω τὸν βίον διήνησεν.

Οἱ γοῦν οἰκοῦντες νῦν ταύτην πανοῦργοι τυγχάνοντες τὰς τῶν Ῥοδίων καὶ Τούρκων μετὰ τῶν ἑαυτῶν πλοιαρίων διέρχονται πόλεις καὶ τὰ πρὸς τροφήν οὐκ ἄνευ σπουδῆς ἐρανίζονται.

Προσερείδονται τῇ νήσῳ ταύτῃ πρὸς μεσημβρίαν καὶ σκόπελοι, ὧν χάριν οἱ πλέοντες τὰ ἱστικά χαλῶσι φοβούμενοι μὴ εἰς αὐτοὺς ἀφῆρης ἐμπέσωσι.

Πλησίον δὲ τῆς θαλάσσης φρούριόν ἐστίν ὀχυρότατον καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἕτερον ἔρημον.

Ταύτης ἡ περίμετρος μιλίων ἐστὶ τριάκοντα. Γίνεται δὲ αὐτόθι καὶ οἶνος ἄριστος ἐν ταῖς πέτραις· τὰς γὰρ ἀμπέλους αἴγας ἀνωθεν τῆ ἑαυτῶν πιαίνουσι κόπρω.

[Αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Buondelmonti παρουσιάζει δύο μᾶλλον περίεργες διαφορὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν μετὰφραση τοῦ λατινικοῦ κειμένου τοῦ χειρογράφου τοῦ Leiden ποὺ παρουσίασα ἤδη (κειμένο ἀριθ. 1). Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ μὲ βεβαιότητα ποῦ ὀφείλονται οἱ διαφορὰς αὐτὲς. Θὰ μπορούσε ὅμως μὲ μεγάλη πιθανότητα νὰ τις ἀποδώσει στὸν ἐπιτηθευμένο τρόπο μετὰφρασης ἀπὸ τὰ λατινικὰ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ποὺ χρησιμοποιοῦσε, τὸν 16ον αἰῶνα, ὁ συγγραφεὺς τοῦ χειρογράφου τοῦ Σερραγιῦ. Τὸ λατινικὸ κείμενον λέει, γιὰ παράδειγμα, ὅτι ὁ Δίας ἐξόρισεν τὸν Προμηθεὺς εἰς τὴν Σίμειαν (ἢ Σύμη). Κι ὁ Ἕλληνας μεταφραστὴς τὸ ἀπόδωκε ὡς ἐξῆς : «τὸν μεταμόρφωσεν εἰς μαίμου». Ἡ φράσις τοῦ λατινικοῦ κειμένου : «in simiam constituit» δὲν δικαιολογεῖ αὐτὸ τὸ μᾶλλον παράδοξον μυθολογικὸν στοιχεῖον. Τὸ constituit θὰ ἔπρεπε νὰ μεταφραστῆι ἐδῶ «ἐγκατέστησεν» καὶ ὄχι τόσο τεχνητὰ «μεταμόρφωσεν». Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν δευτέραν διαφορὰν. Στὸ πρωτότυπον δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπολύτως σχέσις ἀνάμεσα εἰς τὴν κρασί καὶ εἰς τὴν κοπριά τῶν κατοικησίων].

2.—[1457]. W. Wey¹: Itineraries. Ἐκδόθηκε γιὰ τὴν Roxburghe Society, Λονδίνο 1858, σελ. 94 (μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ λατινικά).

...Τὸ δεῦτερον νησί λέγεται Semys· ἐδῶ εἶναι ἕνας δούκας ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Ρόδο μὲ τοὺς ἀκολούθους του ποὺ εἶχαν γυμνοὺς μηροὺς καὶ αἰχμαλώτους

1. William Wey (1407; - 1476), Ἄγγλος ταξιδιώτης καὶ λόγιος. Ἐκανε δύο ταξίδια εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, τὸ ἓνα τὸ 1457 καὶ τὸ ἄλλο τὸ 1462. Ἡ περιγραφή τῶν ταξιδιῶν του ἐκδόθηκε τὸ 1858 ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο τῆς Βοδλιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ὀξφόρδης. DNB 20, σελ. 1301.

πολλούς Τούρκους. Ὑπερασπίζεται τὸ νησί καλὰ καὶ ἄξια, γιὰτὶ, ὅταν θὰ γεράσει καὶ δὲ θὰ μπορεῖ νὰ πολεμᾷ τοὺς Τούρκους, οἱ κάτοικοι θὰ διαλέξουν κάποιον ἄλλο στὴ θέση του.

3.—[1470]. Voyage d'Anselme d'Adornes au Mont Sinai et à Jérusalem.¹ Τυπωμένο στὰ Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre, Bruges, σειρά 5, τόμος 4 (1904), σελ. 139-222 (στὰ γαλλικά).

Σελ. 200.

Πρῶτα ἀντικρύσαμε ἓνα νησί ποὺ ὀνομαζόταν Symia· τὸ κατοικοῦσαν Χριστιανοὶ ποὺ ἀνῆκαν σὲ μιὰ παράξενη ράτσα καὶ ποὺ εἶχαν κακὸ χαρακτήρα. Γι' αὐτὸ, ὅταν οἱ Τούρκοι τοὺς πιάνουν αἰχμάλωτους, τοὺς ἀφήνουν πάλι ἐλεύθερους, ἐπειδὴ κανένας δὲ θέλει νὰ τοὺς ἀγοράσει γιὰ τὸν κακὸν χαρακτήρα τους. Κολυμποῦν πολὺ καλὰ. Συχνὰ κολυμποῦν ἀπὸ τὴν Τουρκία ἕως τὸ νησί τους, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τους. Ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν στεριά εἶναι πέντε μὲ ἕξι μίλια.

4.—[1485]. Bartolommeo «Dalli Sonnetti»². Isolario, Venezia 1485. (Ἐπανέκδοση "Ἀμστερνταμ 1972 στὸ: Theatrum Orbis Terrarum, σειρά 6, τόμος 1), (στὰ ἰταλικά).

Ἄφήνω πίσω μου τὸ νησί τῆς Ρόδου
Καὶ τὸ πλοῖο μου ἀλλάζει πορεία,
Τραβάει Δυτικὰ καὶ Βόρεια,
Γιὰ τριάντα μίλια, μπορεῖ καὶ λίγο παραπάνω,
Καὶ βρίσκομαι στὰ νησιά τῆς Simie.
Ἀπλώνονται στὴ θάλασσα, ὅπως τὰ βλέπετε στὸ χάρτη.
Τὸ ὄνομά τους τὸ πήραν ἀπὸ κάποιον ποὺ τὰ κυβερνοῦσε.
Τὸν ἔλεγαν Sime κι ἔτσι ὀνομάστηκαν ἀπ' αὐτόν.
Σιμὰ στὰ ἑλληνικά θὰ πῆ (κοντὰ) vicinus στὰ λατινικά,
Κι ἴσως νὰ ὀνομάστηκε ἔτσι,
Ἐπειδὴ σχεδὸν ἀγγίζει τὴν κοντινὴν στεριά.

1. Anselme d'Adornes, baron de Corthey, 1424-1483. Βέλγος διπλωμάτης στὴν ὑπηρεσία τοῦ Δούκα τῆς Βουργουνδίας (ὁ Δούκας τῆς Βουργουνδίας ἦταν τότε ἐπίσης Κόμης τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Ὀλλανδίας). Τὸ 1470 ἀνέλαβε ἀπὸ τὸν Κάρολο, Δούκα τῆς Βουργουνδίας, τὴν ἀποστολὴ νὰ ξεσηκώσει τοὺς χριστιανικοὺς ἠγεμόνες ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸν Μάιο τοῦ 1470 ταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο, στὴ Συρία, στὴν Παλαιστίνη καὶ στὴν Κύπρο. Βλ. : BNB τόμ. 1 σ. 73-79 καὶ DB ἀριθμ. 4559.

2. Γιὰ τὸν συγγραφέα δὲν εἶναι τίποτε γνωστὸ. Βλ. τὴν εἰσαγωγὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ "Ἀμστερνταμ τοῦ 1972 καὶ DB 4565.

Χάρτης τοῦ Bartolommeo «Dalli Sonnetti» με τὰ νησιά Ρόδο καὶ Σύμη (16ος αἰώνας)

Αυτό τὸ νησί ἔχει ἓνα γερὸ κάστρο δίπλα στὴ θάλασσα
 Καὶ βγάζει περίφημο κρασί.
 Λίγο πρὸ μέσα στὸν κόλπο φαίνεται ἓνα ἄλλο νησί.
 Τὸ νησί θὰ πρέπει νὰ ἔχει τριάντα μίλια περιφέρειαν
 Καὶ οἱ κάτοικοί του ζοῦν σὰν τοὺς ἀπέναντι στεριανούς καὶ τοὺς Ροδίτες.

- 5.— Henricus Martellus: *Insularium Illustratum*¹. Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Leiden, Τμῆμα χειρογράφων τῆς Δύσης, Συλλογὴ Vossius, ἀριθμ. F 21 (στὰ λατινικά).

Σύμη εἶναι τὸ ὄνομα ἑνὸς μικροῦ νησιοῦ. Ὀνομάστηκε ἔτσι, ἐπειδὴ βρίσκεται κοντὰ στὴ Μ. Ἀσία ἢ ἐπειδὴ Simis λεγόταν ὁ βασιλιάς του. Ἐχει περιφέρειαν τριάντα μίλια. Στὰ ἀνατολικά ἔχει μιὰ πόλη, πού λέγεται Simie καὶ εἶναι πολὺ καλὰ ὄχυρωμένη. Στὰ δυτικά ἔχει μιὰ ἄλλη πάνω στὰ βουνά, ἐρειπωμένη, ἢ πρὸ σωστὰ μιὰ πόλη πού μοιάζει μὲ κουφάρι. Στὰ νότια, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ νησί, ὑπάρχουν βράχια, ἐπικίνδυνα γιὰ τοὺς θαλασσινοὺς πού περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἀπ' τὸ βορρῆ τὸ νησί βλέπει τὴ Μ. Ἀσία. Τὸ κατοικοῦν ἔξυπνοι καὶ δραστήριοι ἄνθρωποι. Ὁ μύθος ἀναφέρει ὅτι πλάστηκαν ἀπὸ τὸν Προμηθέα, τὸ γιὸ τοῦ Ἰαπετοῦ, ὅταν τὸν ἐξόρισε ἐκεῖ ὁ Δίας. Τὸ νησί εἶναι ὀρεινὸ καὶ βγάζει θαυμασιὸν κρασί.

- 6.—[1494]. Canon Pietro Casola's pilgrimage to Jerusalem in the year 1494. Ἐκδόση: Margaret Newett. Manchester 1907² (σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση ἀπὸ τὴ Μ. Newett).

Σελ. 208.

Κοντὰ στὸ νησί τῆς Ρόδου ὁ Μέγας Μάγιστρος καὶ τὸ τάγμα του ἔχουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους μερικὰ ἄλλα νησιά πού πρέπει νὰ τὰ ἀναφέρω, γιὰτὶ παρουσιάζουν σημαντικὰς ἰδιομορφίας. Ὑπάρχει ἓνα νησί πού τὸ λένε Σύμη, ὅπου, ὅπως ἄκουσα ἀπὸ ἀνθρώπους πού τὸ εἶδαν, ὁ ἀέρας εἶναι τόσο καλός, ὥστε βρίσκετε ἐκεῖ ἀνθρώπους ἑκατό, ἑκατὸν εἴκοσι, ἀκόμη καὶ ἑκατὸ σαράντα χρονῶν.

1. Henricus Martellus: Γερμανὸς γεωγράφος πού ἐργάστηκε στὴν Ἰταλία στὸ τέλος τοῦ 15ου αἰώνα. Τὸ ἔργο του *Insularium illustratum*, πού σώθηκε σὲ τρία χειρόγραφα, εἶναι μία κάπως ἐκτεταμένη ἐκδόση τοῦ βιβλίου τοῦ Buondelmonti. Ὁ Martellus σχεδίασε ἐπίσης σύγχρονους χάρτες γιὰ τὰ χειρόγραφα τῆς Γεωγραφικῆς τοῦ κλασικοῦ γεωγράφου Πτολεμαίου. Βλ. Bagrow, σελ. 354. Ὅχι στὸ DB.

2. Pietro Casola, 1427 - 1507, ἱερωμένος ἀπὸ τὸ Μιλάνο. Τὸ 1494 ταξίδεψε στὴν Παλαιστίνη· τὸ χειρόγραφο βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη Trivulziana τοῦ Μιλάνου. Βλ. EI, τόμος 9, σελ. 311 καὶ DB 4571.

7.—[1511]. Le Voyage d'Outremer (Egypte, Mont Sinay, Palestine) de Jean Thenaud, gardien du couvent des Cordeliers d'Angoulême. Δημοσιεύτηκε και σχολιάστηκε από τον Ch. Schefer, Παρίσι 1874¹, (στά γαλλικά).

Σελ. 134 - 135.

Οι άρχοντες της Ρόδου κατείχαν και μερικά άλλα μέρη έξω από το νησί: τὸ Λάγκο, πού παλιότερα ὀνομαζόταν Κῶ και εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μεγάλου Ἰπποκράτη, μερικά ἀξιόλογα φρούρια, ὅπως τὸ Καστελλόριζο, ὅπου κυμάτιζε ἡ Ἰσπανική σημαία, τὸ Vidre, πού εἶναι ἀκατοίκητο, ἡ Χάλλκη, les Esmes, ὅπου ὑπάρχουν καλοὶ καλυμβητές, πού μποροῦν νὰ μείνουν πολλή ὥρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, και ὅπου παράγονται καλὰ λευκὰ κρασιά, γιὰ τὰ ὅποια ἔγραψε ὁ Διόδωρος.

Ἔστερα ἀπὸ τὶς Esmes εἶναι τὰ μικρὰ νησιά τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ἐκεῖ κινήσαμε τὰ Χριστούγεννα ἄγρια γαϊδούρια.

8.—[1521]. Piri Re'is Bahrije². Ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Paul Kahle δύο φορές· τὴ μία ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς Δρέσδης (Piri Re'is Bahriye, Βερολίνο 1926, 2 τόμοι)³ και τὴν ἄλλη ἀπὸ τὸ χειρόγραφο Topkapi στὴν τουρκικὴ σειρά «Türk tarihi anastirma kurumu yayinlarindan», τόμοι 2 (Piri Re'is Kitabı Bahriye, Ἰσταμποῦλ 1935) (στά τούρκικα).

Σελ. 233-237, ἔκδοση τῆς Ἰσταμποῦλ, μὲ χάρτη· σελ. 80-83, ἔκδοση τῆς Δρέσδης, μὲ χάρτη.

Sünbeki (Symi)

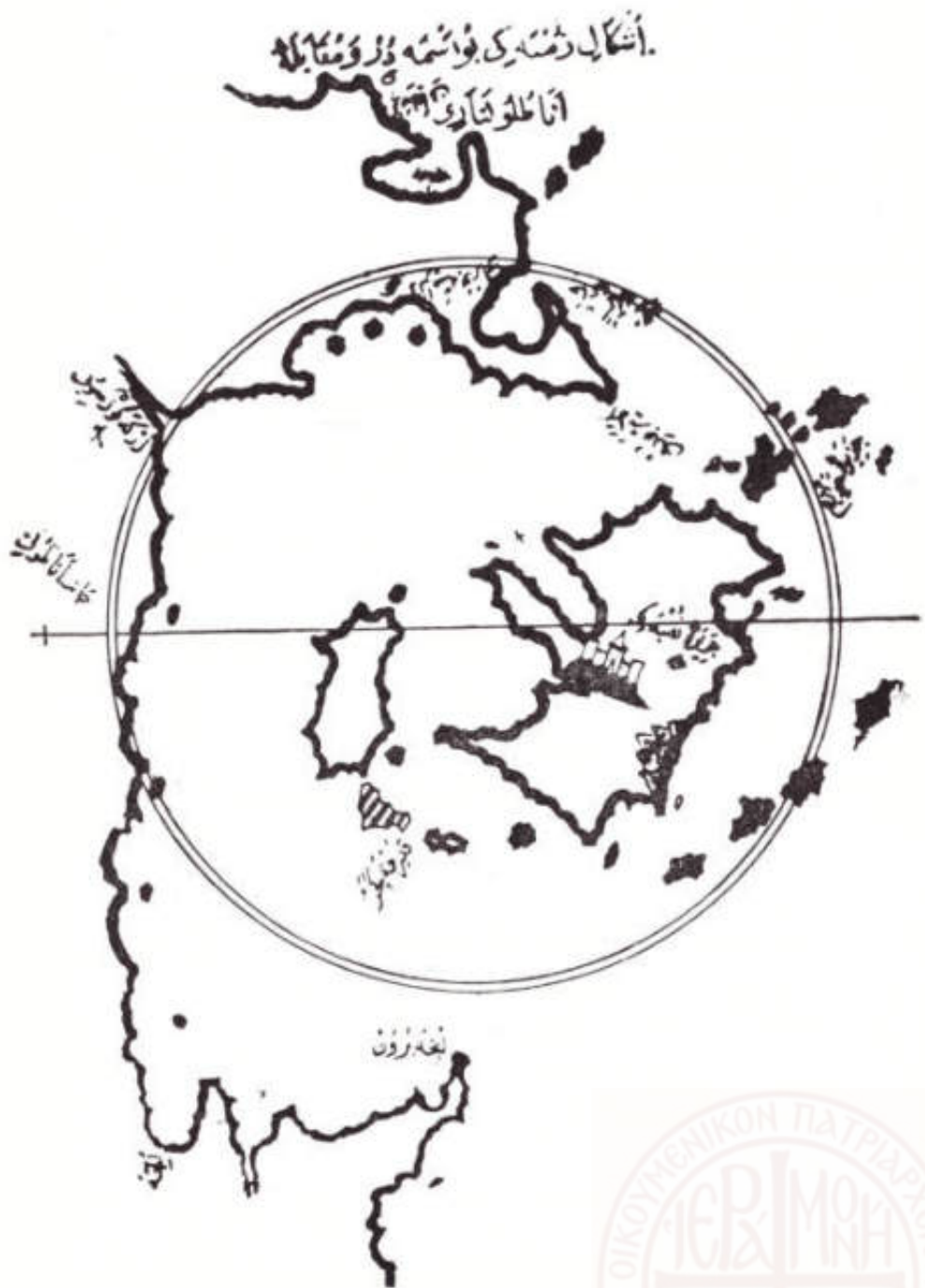
Περιγραφή τοῦ νησιοῦ τῆς Σύμης και τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ νησί αὐτὸ ἀπέχει ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Ρόδου τριάντα μίλια· τριάντα μίλια εἶναι και ἡ περιφέρειά του. Εἶναι ἓνα ψηλὸ βουνό. Οἱ ἄπιστοι τὸ ὀνομάζουν Simio, πού ἀντιστοιχεῖ στὴν τουρκικὴ λέξη «qonşu» (κοντά), ἐπειδὴ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀκτὴ τῆς Ἀνατολῆς μόνο δέκα μίλια. Ἔχει ἓνα κάστρο πού

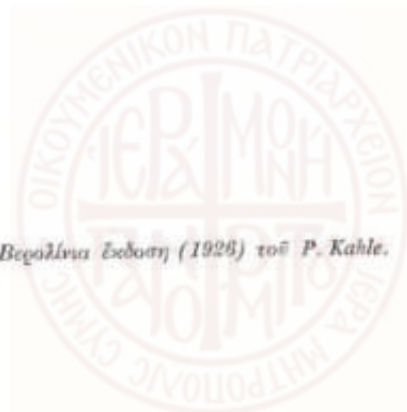
1. Jean Thenaud, 1475 - ; Φραγκισκανὸς μοναχὸς ἀπὸ τὴν Ἁγκουλέμη, θεολόγος και ἡγούμενος τοῦ Φραγκισκανικοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἁγκουλέμης. Τὸ 1511 ταξίδεψε στὴν Ἀνατολή. Ἦπάρχει μιὰ ἔκδοση τοῦ ταξιδιοῦ του τυπωμένη τὸ 16ο αἰώνα. Βλ. BU, τόμος 51, σελ. 253 και DB 4575.

2. Piri Re'is: Τούρκος ναύαρχος· πέθανε τὸ 1554. Τὸ 1521 ἔγραψε βιβλίο γιὰ τὰ νησιά, ἐπιρρασμένο σὲ σημαντικὸ βαθμὸ ἀπὸ τοὺς χάρτες τοῦ Bartolommeo Dalli Sonnetti. Στὰ χειρόγραφα πού σώζονται και πού χρονολογοῦνται μετὰ τὸ 1521 (τῆς Δρέσδης τὸ 1544 και τοῦ Topkapi τὸ 1574), μπορεῖ ἐπίσης νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ἐπίδραση τοῦ Bordone (βλ. τὸ κείμενο ἀριθμ. 9 πού ἀκολουθεῖ). Βλ. τὶς εἰσαγωγὲς στὴν τουρκικὴ και στὴ γερμανικὴ ἔκδοση, Bagrow σελ. 359 και DB 4583.

3. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Paul Kahle δὲν εἶναι πλήρης.

Χάρτης της Σύμης του Piri Re'is (16ος αιώνας). 'Από τη Βερολίνα Έκδοση (1926) του P. Kahle.

Χάρτης της Σύμης του Piri Re'is (16ος αιώνας). Από την Έκδοση Istanbul (1935).

βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν σ' αὐτὸ τὸ κάστρο βρίσκονται σὲ συνεχεῖς συγκρούσεις μὲ τὸν πληθυσμὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀνατολῆς: οἱ ἄπιστοι διασχίζουν τὴ θάλασσα καὶ καίνε τὰ σπαρτὰ καὶ οἱ ἄλλοι πάλι περνοῦν ἀπέναντι καὶ καίνε τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ ἐλαιόδεντρα τῶν ἀπίστων.

Σὲ τρεῖς μεριές τοῦ νησιοῦ ὑπάρχουν ἀγκυροβόλια. Τὸ ἓνα εἶναι ἓνας κόλπος ἀντίκρου στὴν Ἀνατολή, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀράξει ἕως μέσα στὸ μυχό του, μπροστὰ σὲ ἀμπελιῶνες. Εἶναι ἀσφαλές ἀγκυροβόλιο καὶ ἔχει νερό¹. Ἐνα ἄλλο ἀγκυροβόλιο τοῦ νησιοῦ βρίσκεται στὴ βόρεια ἀκτὴ, κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο· καὶ ἐδῶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀράξει μὲ ἀσφάλεια.² Στὰ νοτιοδυτικὰ ὑπάρχει ἓνας ἄλλος κόλπος, ποὺ ὁ μυχός του εἶναι καλὸ ἀγκυροβόλιο μὲ πόσιμο νερό³. Ὅταν περνᾷς ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ νησί καὶ στὸ νησί ποὺ εἶναι στὸ βόρειο μέρος του⁴, ὁ πορθμὸς ποὺ σχηματίζεται εἶναι τόσο στενός, ὥστε, ἂν ρίξεις μιὰ πέτρα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά του, θὰ φτάσει στὴν ἄλλη⁵. Ὁ πορθμὸς, ποὺ ἔχει βάθος δεκαοχτὼ ὀργιές, εἶναι καλὸ ἀγκυροβόλιο καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀράξει καὶ στὶς δύο πλευρές του. Δύο ἄλλα μικρὰ νησιά ὑπάρχουν στὴ ΔΒΔ πλευρὰ τοῦ κόλπου, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀράξει, ὅταν φυσᾷ ΒΑ ἄνεμος. Αὐτὸ κάναμε καὶ ἡμεῖς. Μιὰ φορὰ ποὺ πέρασαμε σὲ θέελλα, ἀράξαμε σ' αὐτὸ τὸ νησί μαζί μὲ ἄλλα εἴκοσι πέντε πλοῖα.

9.—[1526]. Isolario di Benedetto Bordone⁶. Πρώτη ἔκδοση: Βενετία 1528.

Ἀνατύπωση τῆς πρώτης ἔκδοσης: Ἀμστερνταμ 1966 (Theatrum orbis terrarum), (στὰ ἰταλικά).

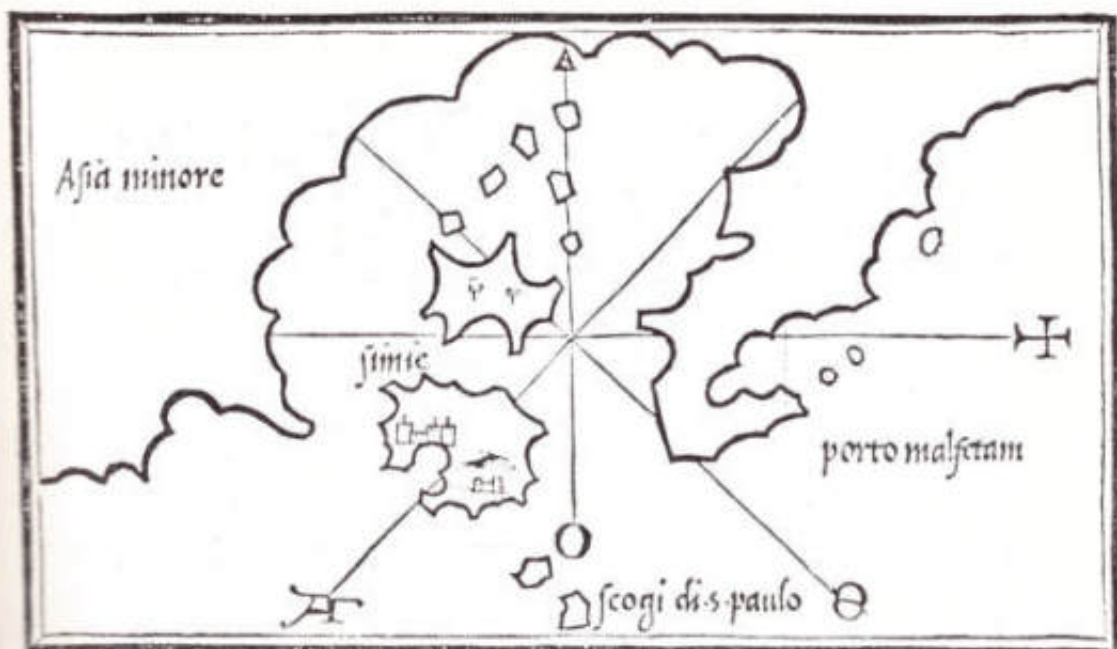
Βιβλίο 2, σελ. 54, μὲ χάρτη.

Τὸ νησί ποὺ ὀνομάζεται Simie ἀπὸ τοὺς σύγχρονους καὶ Ἔλικουσα ἀπὸ τὸ Στράβωνα⁷ βρίσκεται δυτικὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ρόδου, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέχει τριάντα μίλια, καὶ πολὺ κοντὰ στὴν ἀκτὴ τῆς Λυκίας. Ἐχει τριάντα μίλια περιφέρεια. Οἱ κάτοικοί του εἶναι πολὺ φτωχοὶ καὶ ζοῦν ἀπ' ὅ,τι παράγουν μόνοι τους καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριο ποὺ κάνουν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Λυκίας. Βγάζει θαυμασιὸ κρασί καὶ ἔχει πολλὰ ἀγριοκάτσικα. Βρίσκεται στὴ μέση τῆς 4ης κλίμακας, στὸν 37ο παράλληλο, καὶ ἡ μεγαλύτερη μέρα σ' αὐτὸ τὸ νησί διαρκεῖ 14 1/2 ὥρες.

1. Τὸ Πέδι, 2. ὁ Γιαλός, 3. ὁ Νιμπορεῖς, 4. τὴ Νύμο, 5. τὸ Διατόρι [σημ. Διοθ. τῆς Ἐκδ.]

6. Benedetto Bordone, 1460 - 1539, γεωγράφος, μινιατουρίστας καὶ χαράκτης. Γεννήθηκε στὴν Πάδοβα, ἀλλὰ ἐργάστηκε στὴ Βενετία. Ἡ πρώτη τυπωμένη ἔκδοση τοῦ βιβλίου του γιὰ τὰ νησιά εἶναι τοῦ 1528. Τὸ βιβλίον γράφτηκε πιθανῶς γύρω στὸ 1521. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὲς νεώτερες ἐκδόσεις. Βλ.: εἰσχυγῆ στὴν ἔκδοση τοῦ Ἀμστερνταμ τοῦ 1966 ἀπὸ τὸν R. Skelton· Bagrow 334· DB 4585.

7. Στράβων: Ἕλληνας γεωγράφος ἀπὸ τὴν Ἀμάσεια τῆς Καππαδοκίας γεννήθηκε γύρω στὸ 50 π.Χ.

Χάρτης τῆς Σύμης (ξυλογραφία) τοῦ Benedetto Bordone (16ος αἰώνας)

- 10.—[1572]. L'Isolle più famose del mondo descritte da Thomaso Porcacchi di Castiglione. Venetia 1580¹, (στά Ἰταλικά).

Σελ. 76.

Περὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ νησί τῆς Simie ποὺ ἔχει περιφέρεια τριάντα μίλια καὶ στὰ νότια μερικὰ μικρὰ νησάκια. Κοντὰ στὴ θάλασσα ἔχει ἓνα κάστρο καὶ στὰ βουνά του ἓνα ἄλλο ἐρειπωμένο. Παράγει ἐκλεκτὸ κρασί καὶ ἔχει πολλὰ κοπάδια ἀγριοκάτσικα.

- 11.—[1610]. George Sandys², The relation of a journey begun A.D. 1610 in four books. In: Purchas, his pilgrimages, Λονδίνο 1625 (4 τόμοι), τόμ. 2, σελ. 1274 - 1334. Τὸ πρωτότυπο στά ἀγγλικά.

Σελ. 1279.

Πῆρα μαζί μου γιὰ διερμηνέα ἓνα Ἑλληνα ποὺ μιλοῦσε σπασμένα ἀγγλικά. Στὶς 20 τοῦ Νοέμβρη ἐπιβιβάστηκα σ' ἓνα καράβι, τὸ «Armado τῆς

1. Thomaso Porcacchi, 1530-1585, Βενετὸς γεωγράφος. Ἡ πρώτη ἐκδοσὴ τοῦ βιβλίου του L'isolle più famose κυκλοφόρησε τὸ 1572. Βλ.: Bagrow, σελ. 359 καὶ DB 4596.

2. George Sandys, 1578 - 1644, Ἀγγλὸς ποιητὴς καὶ περιηγητὴς. Τὸ 1610 ταξίδεψε στὴν Παλαιστίνη. Τὸ βιβλίο του δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1615 καὶ ἀκολούθησαν κι ἄλλες ἐκδόσεις ἢ τελευταία εἶναι τὸ 1673. Βλ. DNB, τόμ. 17, σελ. 779-782.

Simon —ένος μικροῦ νησιῦ κοντὰ στή Ρόδο— (ὁ καπετάνιος ἦταν Ἕλληνας, καθὼς καὶ τὸ πλήρωμα), ποῦ ἦταν φορτωμένο μὲ σφουγγάρια. Ἐκείνη τὴ νύχτα ἀγκυροβολήσαμε στὴ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ τῆς Μυτιλήνης. Αὐτὸ τὸ νησί ποῦ ἡ ἀπόστασή του ἀπὸ τὴν ἡπειρὸ τῆς Φρυγίας δὲν ξεπερνᾷ τὰ ἐπὶ τὰ μίλια, ἔχει 168 μίλια περιφέρεια. Ἡ νότια καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ του εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἄγονη, ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπη γῆ εἶναι πεδινὴ καὶ εὐφορὴ καὶ παράγει ἐξαιρετικὰ σιτηρά.

Στις 21 τοῦ Σεπτεμβρίου¹ οἱ ἄνεμοι φύσηζαν ἀντίθετοι: καὶ οἱ θάλασσες (ἂν καὶ δὲν ἦταν πολὺ φουρτουνιασμένες) ἦταν πάρα πολὺ ἄγριες, γιὰ νὰ τίς ἀντέξει ἓνα τόσο μικρὸ σκάφος, ὄχι μεγαλύτερο καὶ σὲ ἀναλογία ὅμοιο μὲ ἓνα gravesend tilt - boat². Ὡστόσο, κωπηλατώνοντας κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς στεριάς, μπήκαμε στὸν κόλπο τῆς Καλλονῆς ὅπου πίστευαν (οἱ ἄνθρωποι τοῦ καραβιοῦ) πὼς θὰ εὕρισκαν ἓνα καράβι ποῦ εἶχε ναυαγήσει ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ· μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πήδησαν μέσα στὴ θάλασσα, ἔκαναν βουτιές στὸ βυθὸ καὶ ἔμειναν ἐκεῖ τόσο πολὺ, λὲς καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ στοιχεῖο ποῦ κατοικοῦσαν. Ἀναμφίβολα τοὺς ξεπερνοῦν ὅλους σ' αὐτὴ τὴν ἱκανότητα, καθὼς ἐξασκοῦνται ἀπὸ παιδιὰ, καὶ διαλέγεται ὁ καλύτερος ἀνάμεσά τους, αὐτὸς δηλ. ποῦ μπορεῖ νὰ μείνει στὸ βυθὸ περισσότερῃ ὥρᾳ. Καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸ δὲν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, αὐτὸς (ὁ καλύτερός τους) θὰ προτιμηθεῖ καὶ θὰ παντρευτεῖ τὴν πιὸ καλαπροικισμένη καὶ πιὸ ὁμορφὴ κοπέλα τοῦ νησιῦ. Γιατὶ αὐτοὶ γενικὰ βγάζουν τὸ ψωμί τους ἀπ' αὐτὰ τὰ σφουγγάρια, ποῦ τὰ μαζεύουν ἀπὸ τὰ πλευρὰ τῶν βράχων, στὸ βυθὸ τῶν στενῶν, μερικὲς φορὲς σὲ βάθος 15 ὄργιες. Εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι ποῦ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ φύση καὶ δὲν χρειάζονται πολλά, γιὰτὶ ἐπιθυμοῦν λίγα. Ἡ ἐνδυμασία τους δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ λινὴ βράκα καὶ πάνω ἀπ' αὐτὴ μιὰ πουκαμισὰ μαζεμένη σφιχτὰ πάνω στὸ σῶμα τους μὲ μιὰ πετσέτα σὰν ζώνη· μερικὲς φορὲς, ὅταν βγαίνουν στὴ στεριά, φοροῦν μακριὰς κάπες χωρὶς μανίκια, φτιαγμένες ἀπὸ βαιβάκι ποῦ τὸ γνέθουν καὶ τὸ ὑφαίνουν στὰ σπίτια τους. Ὅμως οἱ πλάτες τους δὲ χρειάζεται νὰ ζηλεύουν τὰ στομάχια τους: παξιμάδια, ἐλιές, σκόρδο καὶ κρεμμύδια εἶναι ἡ βασικὴ τους τροφή.

12.—[1631 - 1633]. Voyage du Levant du Seigneur Stochove, escuier, seigneur de Sainte Catherine. Βρυξέλλες 1650³, (στὰ γαλλικὰ).

Σελ. 220.

Καθὼς προχωροῦσαμε δίπλα ἀπὸ τὴν ἀκτὴ τῆς Ἀνατολῆς, εἶδαμε ἀρ-

1. Ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται γιὰ τὴν 21 τοῦ Νοεμβρίου (σημ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδ.).
2. Μικρὸ σκάφος ποῦ σέρεται εὐκολὰ στὴν ἀκτὴ (σημ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδ.).
3. Vincent de Stochove, 1605 - 1679, Βέλγος πολιτικὸς καὶ ταξιδιώτης. Τὸ

κατά έρείπια, απόδειξη ότι κάποτε ή άκτ ή αυτή ήταν πυκνοκατοικημένη, τώρα όμως είναι έλη έρημη και τίποτε δέν έχει μείνει. Περάσαμε μπροστά από τό νησί Simio που είναι ένας μεγάλος βράχος στή μέση τής θάλασσας, αλλά πυκνά κατοικημένος από Έλληνες, που ψαρεύουν πολλά σφουγγάρια σ' αυτά τά νερά. Οί άνθρωποι αυτοί συνηθίζουν νά κολυμπούν από τά παιδικά τους χρόνια τόσο καλά, ώστε, προτού παντρευτεί ένας νέος, πρέπει νά μπορεί νά κατεβαίνει σέ είκοσι όργιές βάθος και νά μένει κάτω από τό νερό άρκετή ώρα. Φτιάνουν επίσης μικρά σκάφη, που τά λένε simbequira¹ και έχουν συνήθως έννάε σειρές κουπιά· είναι πολύ έλαφρά και τόσο γρήγορα, ώστε, είτε πλέουν με πανιά είτε με κουπιά, κανένα πλοίο δέν μπορεί νά τά ξεπεράσει. Γι αυτό και οί κάτοικοι του νησιού είναι περιζήτητοι σ' αυτές τες θάλασσες, δέν έχουν λόγους νά φοβούνται τους κουρσάρους και σέ περίπτωση θύελλας τραβούν άμέσως τά πλοία τους στις άκτές, που τες ξέρουν πολύ καλά. Όλο τό καλοκαίρι μένουν στή θάλασσα, ταξιδεύοντας συνεχώς από τό ένα νησί στό άλλο, και τό χειμώνα, που τά κέρδη δέν είναι πολλά, άποτραβιούνται στό βράχο τους.

13.—[1634]. Henry Blount². Zee en Landvoyagie van den ridder Hendrik Blunt na de Levant, gedaen in het jaar 1634. Στην Όλλανδική συλλογή: Naukeurige verzameling der gedenk - waardigste reysen na Oost en West - Indien mitsgaders andere gewesten gedaan, που έχει έκδοθει από τόν Pieter van der Aa, Leiden 1707, σέ 30 τόμους· τό ταξίδι του Blount είναι τυπωμένο στόν 27ο τόμο.

Σελ. 30 - 31.

Ή Σάμος³ είναι τό μόνο μέρος στόν κόσμο όπου φυτρώνουν σφουγγάρια στα βράχια τής θάλασσας. Από τά παιδικά τους χρόνια οί κάτοικοι αυτού του νησιού τρέφονται μόνο με καξιμάδια και άλλες ξερές τροφές κι έτσι μένουν πάντα πολύ λεπτοί.

Παίρνουν ένα σφουγγάρι βουτηγμένο στό λάδι, βάζουν τό μισό στό στόμα τους και μ' αυτό τόν τρόπο πηγαίνουν κάτω στό βυθό. Στην άρχή δέν μπορούν

1631 - 1633 έκανε με μερικούς φίλους του ένα ταξίδι στην Άνατολή. Τό ταξίδι αυτό περιγράφει με λίγα άλλα πρωτότυπα στοιχεία στό βιβλίο του. Βλ. BNB 24, σελ. 43-46· DB 4634, Σιμόπουλος τόμ. 1, 506 - 510.

1. Ή Σόμη στα τουρκικά λεγόταν Sumbeki (σημ. τ. Δισθ. τ. Έκδ.).

2. Henry Blount, 1602 - 1682, Άγγλος ταξιδιώτης που τό 1634 επισκέφτηκε τά Βαλκάνια, τήν Ελλάδα και τήν Αίγυπτο. Τό βιβλίο του εκδόθηκε τότε φορές στα άγγλικά, μία στα γερμανικά και μία στα έλλαδικά. Τό σπουδαιότερο γεγονός του ταξιδιού του είναι ή επίσκεψή του στις πυραμίδες τής Γκίζας. Βλ. DNB τόμ. 2, σελ. 709.

3. Συγγείει τή Σόμη με τή Σάμο (σημ. τ. Δισθ. τ. Έκδ.).

νά μείνουν κάτω από τὸ νερὸ πολλή ὥρα, ἀλλὰ ὅταν συνηθίσουν, οἱ λεπτότεροι μποροῦν νά μείνουν μιάμιση ὥρα κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ, μέχρι νά διαλυθεῖ ἐντελῶς τὸ λάδι πού ἔχει ρουφήξει τὸ σφουγγάρι.

Ἐπίσης εἴθιμο στὸ νησί νά μὴ μπορεῖ νά παντρευτεῖ ἕνας σφουγγαράς, ἀν δὲν ἔχει μείνει μιὰ φορὰ μιάμιση ὥρα κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ.

Ἐτσι ξεριζώνονται τὰ σφουγγάρια ἀπὸ τὰ βράχια, μερικές φορές βαθύτερα ἀπὸ 100 ὄργιες. Αὐτὴ τὴν ἱστορία, μαζί μὲ πολλές ἄλλες, μοῦ τὴν εἶπε ἕνας Ἑλληνας πού ἦταν στὸ πλοῖο μου.

- 14.—[1648 - 1650]. Ναυτικὸς Ἄτλαντας τοῦ Sejjid Nüh. Ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκῆς τῆς Μπολόνια (Ἰταλία) ἀπὸ τὸν H. J. Kissling στὸ Μόναχο τὸ ἔτος 1966¹.

Ὁ χάρτης ἀριθ. 50 τοῦ Ναυτικοῦ αὐτοῦ Ἄτλαντα καταχωρίζεται στὴν ἀπάναντι σελίδα. Ὁ ἐκδότης δίνει στὸ εἰκονιζόμενο νησί τὸ ὄνομα Harâmi Adasy² τὸ νησί ὅμως ἔχει τὸ σχῆμα τῆς Σύμης καὶ στὴ μέση τοῦ σχεδίου εἶναι ὀλοκάθαρα γραμμμένο: gezire i zümbeki, δηλ. τὸ νησί τῆς Σύμης.

- 15.—[1658]. Marco Boschini: L'Arcipelago con tutte le isole. Βενετία 1658³ (στὰ ἰταλικά).

Σελ. 12, μὲ χάρτη.

Τὸ μεγαλύτερο νησί ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ Στράβωνα Ἐλκουσα, ἀλλὰ σήμερα ὀνομάζεται Σύμη. Βρίσκεται κοντὰ στὴ Λυκία καὶ τριάντα μίλια ἀνατολικά ἀπὸ τὴ Ρόδο. Οἱ λιγστοὶ κάτοικοί του εἶναι φτωχοί· ζοῦν δουλεύοντας στὰ λίγα χωράφια τους καὶ καλλιεργώντας τὰ σημαντικὰ σὲ ἐκταση ἀμπέλια τους. Ἀπ' αὐτὰ βγάζουν ἐξαιρετικὸ κρασί, πού τὸ φέρνουν στὰ γειτονικά νησιά καὶ τὸ ἀνταλλάσσουν μὲ ἄλλα προϊόντα, ἀπαραίτητα γιὰ νά ζήσουν. Σπάνια τρῶνε ἄλλο κρέας ἀπὸ τὸ κρέας ἀγριῶν κατσαικιῶν, πού ὑπάρχουν ἀφθονα στὸ νησί τους. Ἡ περιφέρεια τοῦ νησιοῦ εἶναι τριάντα μίλια.

1. Γιὰ τὸ συγγραφέα δὲν εἶναι τίποτε γνωστό. Ὁ Ἄτλαντας χρονολογεῖται ἀνάμεσα στὰ 1648 καὶ 1650.

2. Harâmi Adasy = νῆσος τῶν ληστών. Ἐστὶ συνήθως ὀνόμαζαν οἱ Τούρκοι τὰ μικρὰ ἀνώνομα νησιά.

3. Marco Boschini, 1613 - 1670. Βενετὸς ζωγράφος, χαρτογράφος καὶ γραφέτης. Ἐγραψε ἕνα βιβλίον γιὰ τὴν Κρήτη καὶ ἕνα ἄλλο γιὰ τὸ Ἄρχιπέλαγος μὲ πενήντα χάρτες - γραβούρες πού πήρε ἀπὸ τὸν Buondelmonti. Βλ.: EI, τόμ. VII, 538· Bagrow 334· DB 4641.

'Ο χάρτης ἀριθ. 50 τοῦ "Ἀτλαντα τοῦ Seyfid Nâh (βλ. κείμενο 14).

- 16.—[1671]. B. Randolph: The present state of the islands in the Archipelago (or Arches) sea, of Constantinople and Gulph of Smyrna, with the islands of Candia and Rhodes. 'Οξφόρδη 1687¹ (στά ἀγγλικά).

Σελ. 27-29.

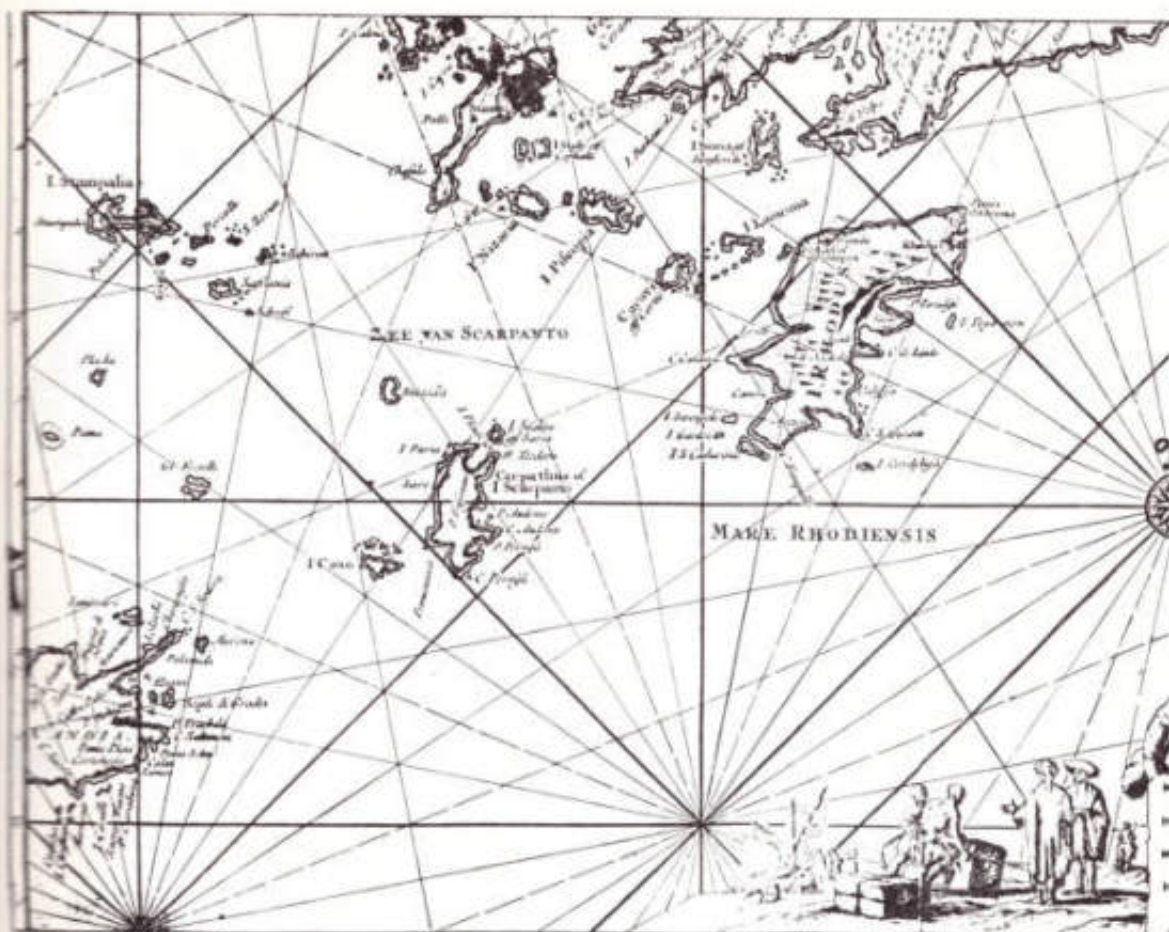
Simie

Εἶναι ἓνα μικρὸ νησί στὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ρόδου. Βρίσκεται μέσα σ' ἓνα κόλπο καὶ ἀπέχει ὑπερὸς περίπου μίλια ἀπὸ τὴν ἀσιατικὴ παραλία, ἀπὸ τὴν ὁποία —καθὼς λένε— χωρίστηκε μὲ σεισμό. Ἔχει μίαν μόνο πόλη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι μικρὴ. Τὸ κύριον εἰσόδημα τῶν κατοίκων τοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν σπογγαλιεῖα¹ τὰ σφουγγάρια ποὺ βγάζουν τὰ φέρνουν σ' ἕλα τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, ἀπ' ὅπου μεταφέρονται στὰ περισσότερα μέρη τῆς Εὐρώπης. Βουτοῦν σὲ δεκαπέντε ὀργιὰς βάθος, ὅπως ἔχουν μάθει ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία, καὶ θεωροῦν σὰν τοὺς καλύτερους ἄνδρες ὅσους μποροῦν νὰ κρατηθοῦν πρὸ πολλῆ ὥρα κάτω ἀπὸ τὸ νερό.

Ἦμουν ἐπιβάτης στὴ φρεγάτα Zante μὲ καπετάνιο τὸν Robert Wilkinson καὶ ταξιδεύαμε ἀπὸ τὴ Βενετία στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπὸ τὴν κακοκαιρία ἄνοιξε στὸ πλοῖο μας ἓνα ρῆγμα, ἀπ' ὅπου ἐμπαινε νερὸ ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ τὸ σταματήσουμε, παρὰ μόνον ἂν βγάζαμε στὴ στεριά τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φορτίου. Ἀγκυροβολήσαμε στὸ λιμάνι τῆς Μήλου καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀδειάζουμε τὸ νερὸ μὲ τίς ἀντλίας, ὅταν ἓνας Ἕλληνας παπάς εἶπε στὸν καπετάνιο ὅτι ἀναλάμβανε νὰ φέρει κάποιον ποὺ θὰ μπορούσε νὰ κλείσει τὸ ρῆγμα, ἔστω καὶ ἂν βρισκόταν στὴν καρὶνα τοῦ πλοίου. Ὁ καπετάνιος τοῦ ἔδωσε πενήντα ἰσπανικὰ ρεάλια, γιὰ νὰ κανονίσει ἀμέσως τὸ ζήτημα. Πραγματικὰ τὸ ἐπόμενον πρωὶ ὁ παπάς ἔφερε ἓνα νησιώτη ποὺ, ἀφοῦ τράβηξε μιὰ γερὴ ρουφηξιά κρασί, βούτηξε στὴ θάλασσα² ἀκολουθώντας τίς ὁδηγίας μας βρῆκε γρήγορα τὴν τρύπα καὶ ζήτησε μιὰ τετράγωνη πλάκα μολύβι, τυλιγμένη μὲ στουπὶ καὶ πίσσα³ τὴν κάρφωσε πάνω στὸ ρῆγμα, ἔτσι ὥστε τὸ καράβι μας νὰ εἶναι πάλι γερό. Πρῶτα ἐμπηξε τὰ καρφιά στὸ μολύβι καὶ ὕστερα βούτηξε πολλὰς φορές καὶ τὰ κάρφωσε στὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου. Μερικὰς φορές ἔμεινε περισσότερο ἀπὸ ἓνα λεπτὸ κάτω ἀπὸ τὸ νερό.

Ὅταν οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ἀκούσουν πῶς ἓνα καράβι ἔπεσε ἔξω, πηγαίνουν —μόλις φτιάξει ὁ καιρὸς— ἐπὶ τόπου καὶ συμφωνοῦν μὲ τοὺς ντόπιους, στοὺς ὁποίους δίνουν τὸ δέκατον ἀπ' αὐτὰ ποὺ θὰ βγάλουν⁴ οἱ ἴδιοι κρατοῦν τὰ ὑπόλοιπα.

1. Γιὰ τὸ συγγραφεὴ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ποὺ ταξίδεψε στὴν Ἑλλάδα τὸ 1671 καὶ ἔγραψε περιγραφὰς τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου, δὲν ὑπάρχουν βιογραφικὰ στοιχεῖα. Βλ.: DB 4645.

Ναυτικός χάρτης του 17ου αιώνα που περιέχει και τη Σύμη. Από τον "Ατλαντα του Johannes van Keulen. (Γενική Άρχαία του Κράτους, *Leure Atlas O.*).

Ο πασάς της Candia τους έδωσε διακόσια τάλληρα, για να βουτήξουν στο βυθό της θάλασσας και να βγάλουν τα κανόνια του «Theresian», ενός γαλλικού καραβιού που είχε ανατιναχτεί στη Σταδιά.

17.—[1682]. De Nieuwe Groote Lichtende Zeefakkel. Έκδόθηκε από τον Johannes van Keulen στο Amsterdam το έτος 1706¹.

Τόμος 3, σελ. 84.

...περίπου ένα μίλι νοτιοδυτικά από το άκρωτήρι Sreo υπάρχει το νησί της Σύμης. Έχει δύο λιμάνια, από τα όποια το καλύτερο είναι το βορινό.

1. Αυτός ο αξιόλογος θαλάσσιος άτλας του Joannes van Keulen είναι ο μοναδικός θαλάσσιος άτλας που κάνει περιγραφή της Σύμης. Η πρώτη έκδοση του 3ου τόμου δημοσιεύτηκε το 1682² 21 εκδόσεις σε πέντε γλώσσες ακολουθήσαν μέχρι το 1794. Joannes van Keulen είναι το όνομα ενός από τους μεγαλύτερους έκδοτικούς οίκους χαρ-

Είναι ένα καλό λιμάνι, γιατί είναι πλατύ και εύρο. Αν περάσει κανείς ανάμεσα από τη στεριά και τη Σύμη, βλέπει στο βορινό άκρο της Σύμης ένα ψηλό νησί, και μπορεί να περάσει ανάμεσα στα δύο χωρίς κίνδυνο και να άγκυροβολήσει σε 20-25 όργιες όπουδήποτε θελήσει. Είναι ένα άσφαλές άγκυροβόλιο.

18.—[1688]. Francesco Piacenza: L'Egeo redivivo, o'sia chorographia dell' Arcipelago, Modena 1688¹ (στα Ιταλικά).

Σελ. 157, με χάρτη.

Αφήνοντας ανατολικά τη Χάλκη και την Άλιμιά και μερικούς άλλους άσήμαντους βράχους και κόλπους προχωρήσαμε με όλα τα πανιά 30 μίλια βόρεια, μέχρι το νησί της Σύμης που ο Πτολεμαίος, ο Στράβων, ο Αλιανός και ο Πλίνιος το ονομάζουν Σύμη ή άλλιώς Έλικουσα². Ο Στέφανος το ονομάζει Αίγλη και Μεταποντίδα, ο Hortensius και ο Baudrand Eliusa και ο Σοφριανός³ Le Simie. Ο Όμηρος και ο Θεουκιδίδης άναφέρουν επίσης το νησί επαινετικά. Οι άτλαντες το δείχνουν κοντά στην Κάρπαθο, αλλά ο Lauremberg (με τον όποιο συμφωνώ περισσότερο) το τοποθετεί στη θάλασσα της Ρόδου, αν λάβουμε υπόψη ότι η Ρόδος βρίσκεται 30 μίλια δυτικά, ενώ άλλοι λένε 12 μίλια βόρεια ή όχι περισσότερο από 7 μίλια ανατολικά, στη δεξιά πλευρά, όπου βρίσκεται ο Fyseus, και 8 από το Malfetan στην άριστερή πλευρά.⁴ Βρίσκεται χωριστά από τη Λυκία, την Καρία και τη

των στην Εύρώπη στη διάρκεια του 17ου και 18ου αιώνα. Στον έμπορικό οίκο του Van Keulen και σε μερικές εκδόσεις του παραπάνω άτλαντος βλέπαι κανείς: C. Koeman, Atlantae Neerlandici, βιβλιογραφία γήινων, θαλασσιών και ουράνιων άτλάντων και βιβλίον πλότων που δημοσιεύτηκαν στις Κάτω Χώρες μέχρι το 1880, Άμστερνταμ 1970, τόμος 4, σελίδες 276 - 402.

1. Τα βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα δεν είναι γνωστά. Βλ. Bagrow, σελ. 358 και DB 4563.

2. Πτολεμαίος: Κλαύδιος Πτολεμαίος, 57-150 μ.Χ. Γεωγράφος και άστρονόμος από την Άλεξάνδρεια. Έγραψε Γεωγραφία που τυπώθηκε τριάντα περίπου φορές ανάμεσα στο 1477 και 1599. Στις εκδόσεις αυτές προστέθηκαν συχνά χάρτες που βασίζονταν σε χάρτες βοζαντινών και δυτικών συγγραφέων. Βλ.: Bagrow, σελ. 360, για τους χάρτες στις παλιές εκδόσεις. Στράβων: Βλ. σ. 132, σημ. 7. Αίλιανός: Κλαύδιος Αλιανός (3ος αιώνας μ.Χ.), συγγραφέας ενός βιβλίου με διάφορες ιστορικές παραδοξότητες. Πλίνιος: Πλίνιος ο Πρεσβύτερος, 23 - 79 μ.Χ. Τα βιβλία 3 - 6 της Φυσικής του Ιστορίας άναφέρονται στη γεωγραφία.

3. Στέφανος ο Βυζάντιος (5ος αιώνας μ.Χ.): συγγραφέας γεωγραφικής εγκυκλοπαίδειας. Hortensius: άγνωστος συγγραφέας, ίσως ένωσε το M. Hortensius, Όλλανδό συγγραφέα του 17ου αιώνα, που έκανε λατινική έκδοση του βιβλίου του Blaeu σχετικά με τις σφαίρες. Για τον Blaeu βλ. την επόμενη σημ. 4. Για το Baudrand βλ. το κείμ. 22. Για το Σοφριανό βλ. στη σ. 143 τη σημ. 4.

4. Lauremberg: Johannes Lauremberg, Γερμανός γεωγράφος του 17ου αιώνα που έγραψε βιβλίο για την Άρχαία Έλλάδα (Graecia Antiqua, Leiden 1680). Ο Piacenza δε χρησιμοποίησε το βιβλίο του Lauremberg, στο όποιο δεν άναφέρεται η Σύ-

SIMIE

Milassius Sinus

TRIOPIVM
MARE

G.R. 36. 45

G.R. 50. 30.

Χάρτης της Σύμης τοῦ Fr. Placenza (17ος αἰώνας).

Δωρίδα. Ἡ σοφή πέννα τοῦ Baudrand τοποθετεῖ τὸ νησί στὴν ἀρχὴ τῆς Καρίας, κοντὰ στὴν πόλη τῆς Κνίδου. Ἀπὸ τὴν Καρία ἀπέχει ὄχι λιγότερο ἀπὸ 30 μίλια καὶ ἀπὸ τὴν Κνίδα 60.

Ἡ κακοτράχαλη περιφέρειά του δὲν ξεπερνᾷ τὰ 30 μίλια, ἀλλὰ ἡ γῆ εἶναι λιγότερο τραχιὰ καὶ ἀπότομη ἀπ' ὅ,τι φαίνεται ἀπέξω. Ἐνα μεγάλο μέρος του καλύπτεται ἀπὸ καλὲς πεδιάδες, καλλιεργημένες μὲ φροντίδα, ποὺ παράγουν προϊόντα, ἀρκετὰ ἴσως γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Παράγει διάφορα φρούτα σὲ μέτρια ποσότητα καὶ σὲ μεγαλύτερη ποσότητα θαυμάσια σταφύλια ποὺ βγάζουν ἀριστα καὶ λεπτόγευστα κρασιά· τὰ κρασιά αὐτὰ τὰ φέρνουν στὴ Ρόδο καὶ σὲ ἄλλα μέρη καθὼς καὶ στὴ γειτονικὴ ἤπειρο, ὅπου τὰ ἀνταλλάσσουν μὲ διάφορα ἄλλα προϊόντα καὶ εἶδη πρώτης ἀνάγκης.

Στὶς βουνοκορφές ζοῦν πάρα πολλὰ ἀγριοκάτσικα καὶ μερικὰ ἄγρια γαϊδούρια· αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸ συνηθισμένο τους ψάρεμα (ποὺ τοὺς τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη) καὶ τὰ λίγα κοπάδια τους τοὺς ἐξασφαλίζουν τὴ βίαση τῆς διατροφῆς.

Στὴ δυτικὴ ἀκτὴ διακρίνεται τὸ μοναδικὸ κάστρο τοῦ νησιοῦ, στὸ ἴδιο μέρος ὅπου, σύμφωνα μὲ τὸν Εὐστάθιο¹, ἦταν ἄλλοτε ἡ ἀρχαία πόλη τῆς Σύμης· σήμερα διατηρεῖ τὸ ἴδιο ὄνομα, ἀλλὰ εἶναι χτισμένη στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀπὸ ὄχυρα καὶ λάσπη ἢ πηλὸ καὶ ὄχυρωμένη, ὅσο γίνεται καλύτερα, μὲ καστρόπορτες καὶ τείχη.

Καμιὰ πενηνταρτὰ ἄνθρωποι ζοῦν ἐδῶ μὴ ἄθλια ζωὴ. Ἐχουν διδαχθεῖ τὴ θρησκεία ἀπὸ μερικοὺς «*Patheri*»² καὶ ἀκολουθοῦν τὸ δόγμα τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τοῦ νησιοῦ φαίνεται ἀπὸ μακριά, στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ἓνα ἄλλο κάστρο ἐντελῶς κατεστραμμένο. Στὴν ἴδια κατεύθυνση καὶ πρὸς τὰ βόρεια ὑπάρχουν μερικὰ νησάκια, ποὺ ἡ φύση τυχαῖα τὰ φύτεψε ἐκεῖ.

19.—[1688]. Vincenzo Maria Coronelli: *Isolario*, Βενετία 1696³ (στὰ ἰταλικά).

Σελ. 249, μὲ χάρτη γενικῆς κάτοψης.

Simie

Τὸ νησί αὐτὸ ὑπαγόταν ἐπίσης στὸ Τάγμα τῆς Ρόδου καὶ περιλαμβανόταν

μη, ἀλλὰ ὑπάρχει ἓνας χάρτης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, σχεδιασμένος ἀπὸ τὸν Blaeu σύμφωνα μὲ τὸν Lauremberg στὸ βιβλίο του *Geographia Blaviana*, ποὺ δημοσιεύθηκε σὲ 12 τόμους τὸ 1664 - 1665 (βλ. Bagrow, σελ. 157). Αὐτὸς ὁ χάρτης, ποὺ οὐσιαστικὰ εἶναι ἓνας συνδυασμὸς τοῦ χάρτη τοῦ Lauremberg μὲ τοὺς ναυτικούς χάρτες, δείχνει τὸ νησί τῆς Σύμης στὴ σωστὴ του θέση.

1. Εὐστάθιος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ποὺ πέθανε τὸ 1198. Ἐγράψε σχόλια στὸν Ὅμηρο καὶ στὸ Διονύσιο τὸν περιηγητῆ.

2. *Patheri* = παπάδες.

3. Maria Vincenzo Coronelli: Γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ ἐπίσημος κοσμογράφος τῆς Βενετίας· ἐζήσε ἀπὸ τὸ 1650 - 1718. Ἐχει συγγράψει

στά Magistrali.¹ Ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Πλίνιος, ὁ Αἰλιανός καὶ ὁ Στράβωνας τὸ ὀνομάζουν Σύμη καὶ Ἐλικουσα, ὁ Στέφανος² τὸ ὀνομάζει Αἴγλη καὶ Μεταποντίδα. Οἱ περισσότεροι πιστεύουν πὼς πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τῆ Σύμη τὴν κόρη τοῦ Ἰαλυσσοῦ, ποὺ ἔδρασε τὴν πόλη ἐκεῖ, ἢ ἀπὸ κάποιον ποὺ λεγόταν Σύμος καὶ ποὺ ἤρθε ἀπὸ τὴν Τριοπία (τὸ ἄγρονο γειτονικὸ νησί ποὺ καίγεται ἀπὸ τὴν ξηρασία) μὲ ὄλους τοὺς συντρόφους του καὶ μὲ τὸ Χθόνιο³, τὸ γιὸ τοῦ Ποσειδῶνα, γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ Σύμη. Ἄλλοι ἰσχυρίζονται πὼς χρωστᾷ τὸ ὄνομά του στὴν ἑλληνικὴ λέξι «σύμω» [γρ. σιμά] ποὺ σημαίνει «κοντά», ἐπειδὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴ ἀκτὴ τῆς Καρίας καὶ τῆς Δωρίδας, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στενὸ κόλπο τῆς Σύμης στὰ βόρεια· ὁ κόλπος αὐτὸς εἶναι γεμάτος νησάκια ἢ πιὸ σωστὰ βράχους ποὺ συμπεριλαμβάνονται εἰς, ὅπως γράφει ὁ Σοφριανός⁴, τὸ ὄνομα τῆς Σύμης. Μερικὰ ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἔχουν δικό τους ὄνομα, ὅπως οἱ βράχοι Liarti ἢ στὸ νότιο ἄκρο ὁ βράχος τοῦ ἀγίου Παύλου καὶ τὸ μικρὸ νησί τῆς Aliante, στὸ ὁποῖο βρίσκεται τὸ ἀκρωτήριο Κεραλὴ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ περιφέρειά του δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τριάντα μίλια καὶ βρίσκεται σὲ γεωγραφικὸ πλάτος 37° καὶ μῆκος 57°. Εἶναι εὐφορο ἀπὸ τὴ φύση του, ἀλλὰ κατάντησε ἄγρονο, γιὰτὶ δὲν ἔχει ἀρκετοὺς κατοίκους γιὰ νὰ τὸ καλλιεργήσουν. Οἱ λίγοι ἀνθρώποι ποὺ μένουν ἐκεῖ μποροῦν νὰ ζήσουν ἀνετα, γιὰτὶ ἔχουν μεγάλες ποσότητες ἀπὸ κάθε λογῆς γεννήματα καὶ τὴ δυνατότητα νὰ θρέψουν πολλὰ κοπάδια. Βγάζουν πολὺ καλὰ κρασιά, ποὺ εἶναι περιζήτητα ἀπὸ τίς γειτονικὲς χώρες καὶ ποὺ τὰ ἀνταλλάσσουν μὲ ἄλλα εἶδη ποὺ χρειάζονται. Ἔσοδα ἔχουν ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ ψάρεμα στὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὰ δάση τους πάνω στὰ ὄψωματα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ οἰκιακὰ ζῶα στὸ νησί ὑπάρχουν πολλὰ ἀγριοκάτσικα καὶ ἄγρια γαϊδούρια. Στὸ μέρος ὅπου, σύμφωνα μὲ τὸν Εὐστάθιο⁵, ἦταν ἡ παλιὰ πόλη τῆς Σύμης (ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ Negro⁶ ὀνο-

γεωγραφικὸς ἀτλαντες καὶ βιβλία γεωγραφίας. Τὸ βιβλίον του μὲ τὸν τίτλον «Isolarion» προοριζόταν νὰ συναγωνιστεῖ τὴ μεγάλη Geographia Blaviana (βλ. στὴ σελ. 140 τῆ σημείωσις 4). Γιὰ τὸν Coronelli καὶ τὸ Isolarion τοῦ ὑπάρχει ἡ λεπτομερὴς μελέτη τοῦ E. Armao: In giro per il Mar Egeo con Vincenzo Coronelli, Firenze 1964. Βλ. ἐπίσης Bagrow 173 καὶ 338 καὶ DB 4660. Στὴν περιγραφή τῆς Σύμης τὸ Isolarion δείχνει καθαρὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὸν Piacenza (βλ. τὸ κείμενον ἀριθ. 18).

1. Magistrali: Νησιά ποὺ ἀνήκουν στὸ Μεγάλον Μάγιστρον τοῦ Τάγματος τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη.

2. Πτολεμαῖος, Πλίνιος, Αἰλιανός, Στράβων, Στέφανος: Βλ. τίς σχετικὰς σημειώσεις στὰ κείμενα μὲ τοὺς ἀριθ. 9 καὶ 18.

3. Γιὸς τοῦ Ποσειδῶνα καὶ τῆς Σύμης (κόρης τοῦ Ἰαλυσσοῦ), Διοδ. Σικ. 5,53.

4. Σοφριανός: Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸ Νικολάο Σοφρόνιο, τὸν Ἕλληνα χαρτογράφον ποὺ εἶχε ἐιδώσει στὴ Ρώμῃ τὸ 1533 χάρτη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ χάρτης αὐτὸς τοῦ Σοφρόνιου ἦταν ἡ κύρια πηγὴ γιὰ τὴν χαρτογράφηση τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὸ 17ο αἰῶνα.

5. Εὐστάθιος: Βλ. στὴ σελ. 142 τῆ σσμ. 1.

6. Negro: Marius Antonius Niger, Βενετὸς γεωγράφος τοῦ 15ου αἰῶνα· ἔγραψε

Χάρτης τῆς Σόμης τοῦ Vic. Coronelli (17ος αἰώνας) μὲ τὴ σωστὴ ἔνταξη τοῦ νησιοῦ στὸ γεωγραφικὸ χάρτη

μαζόταν Cosi καὶ Αἴγλη), ὑπάρχει σήμερα μιὰ μικρὴ πόλη μὲ χωματόσπιτα, ποὺ ἔχουν καλαμίνες στέγες ἀλλὰ γερὰς πόρτες καὶ τοίχους καὶ εἶναι ὅσο γίνεται καλύτερα ὀχυρωμένα· τὰ κατοικοῦν λίγο περισσότεροι ἀπὸ ἑκατὸ ἄνθρωποι, ποὺ ἔχουν διδασχεῖ τὴν ἑλληνικὴ πίστη ἀπὸ τοὺς πατέρες.

Τὸ 1352 τὸ Τάγμα ἀπέλλαξε τὸ νησί ἀπὸ τὸ φόρο ποὺ λεγόταν mortuario, ἀντικαθιστώντας τον μὲ ἐτήσια πληρωμὴ ἀπὸ 500 ροδιακὰ ἄσπρα καὶ μὲ τὸν ὄρο νὰ ξαναγορίζουν στὸ Τάγμα τὰ καλὰ τῶν μοναχῶν μετὰ τὸ θάνατό τους. Τὸ 1457 ἐπιτέθηκαν στὸ νησί 7000 Τούρκοι, ποὺ ὕστερα ἀπὸ δέκα μέρες συνεχῶν ἐπιθέσεων ὑποχρεώθηκαν νὰ ἀποσυρθεοῦν καταντροπιασμένοι καὶ μὲ πολλὰς ἀπώλειες. Τὸ ἴδιο συνέβη κι ἄλλες φορές ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ ἐπιτεθοῦν, ἰδίως ὅταν ὁ πειρατὴς Camalli¹, διωγμένος ἀπὸ τὴ Ρόδο, ποὺ τὴν εἶχε πολιορκήσει ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τῆς Πύλης, ἀποβιβάστηκε στὸ νησί κι ἀφοῦ

γεωγραφικὸ ἔγχειριδιο ποὺ τυπώθηκε στὴ Βασιλεῖα τὸ 1559 μὲ βάση τὸ ἔργο τοῦ Buondelmonti.

1. Camalli: Kemal Re'is, Τούρκος ναύαρχος, τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 16ου αἰώνα. Σώζεται μιὰ βιογραφία του: D. von Burski, Kemal Reis, Βόνη 1928.

άνοιξε με τὰ κανόνια του ένα ρήγμα στὰ τείχη, βρήκε στὰ στήθη τῶν ὑπερασπιστῶν ένα δυνατότερο τείχος. Οἱ ὑπερασπιστὲς ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεση με ἀξιοθαύμαστη δύναμη καὶ τόλμη καὶ ὑποχρέωσαν τοὺς θρασεῖς ἐπιδρομεῖς σὲ φυγή. Τελικὰ ὁμως κι αὐτὸ τὸ νησί εἶχε τὴν ἴδια τύχη με τὴ Ρόδο καὶ τὰ ἄλλα νησιά.

- 20.—[1688]. E. Veryard: An account of divers choice remarks as well geographical as historical, political, mathematical, physical and moral, taken in a journey through the Low Countries, France, Italy and part of Spain with the isles of Sicily and Malte, and also a voyage to the Levant, Λονδίνο 1701¹ (στὰ ἀγγλικά).

Σελ. 333.

Ἀφήσαμε τὴ Ρόδο καὶ ἐνῶ πλέαμε ἀκόμη κοντὰ στὴν αὐτὴ τῆς Ἀσίας φτάσαμε τὸ ἐπόμενο πρωτὶ σ' ένα μικρὸ νησί ποῦ ὀνομάζεται Simio καὶ ποῦ τὸ κατοικοῦν μόνο Ἕλληνες. Εἶναι ένας σωστὸς βράχος καὶ χρησιμεύει ἀπλῶς γιὰ καταφύγιο σὲ ὄσους ψαρεύουν (ἂν μπορῶ νὰ τὸ πῶ ἔτσι) σφουγγάρια ποῦ ἀφθνοῦν σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα κερδίζουν τὴ ζωὴ τους οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι σωστὲς νεροφυτίσες κι ἔχουν μάθει ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία νὰ κολυμποῦν καὶ νὰ βουτοῦν, γιατί μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ξεριζώνουν τὰ σφουγγάρια ἀπὸ τὰ βράχια στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας. Ἀκόμη, σύμφωνα με τὰ ἔθιμα τοῦ νησιοῦ, κανένας νέος δὲν παντρεύεται, πρὶν κατορθῶσει νὰ βουτήξει σὲ 20 ὄργιες βάθος καὶ νὰ μείνει ἀρκετὴ ὥρα κάτω ἀπὸ τὸ νερό.

- 21.—[1688]. Olfert Dapper: Naukeurige beschrijvingen der eilanden in de Archipel, Ἀμστερνταμ 1688² (στὰ ὀλλανδικὰ ὑπάρχει καὶ γαλλικὴ μετάφραση: Βλ. DB 4662).

Σελ. 74-76.

Τὸ νησί ποῦ ὀνομαζόταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες καὶ τοὺς Λατίνους Σύμη, ὀνομάζεται σήμερα Simio ἢ Simios ἢ Simie κι ἀκόμη Sumberchi ἢ Simbequirs. Σύμφωνα με τὸ Στέφανο, ὀνομάστηκε Σύμη ἀπὸ τὴ Σύμη,

1. Σχετικὰ με τὸν Ellis Veryard ποῦ ἔγραψε ένα ἄξι καὶ πολὺ πρεστώτατο βιβλίο γιὰ τὸ ταξίδι του στὰ 1688, δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ βιογραφικὰ στοιχεῖα. Βλ. DB 4659.

2. Olfert Dapper, 1636 - 1689. Διδάκτωρ τῆς Ιατρικῆς καὶ ἐκδότης πολλῶν βιβλίων τοπογραφίας, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα τὰ πρῶτα γνωστὰ εἶναι ένα εἰκονογραφημένο βιβλίο γιὰ τὸ Ἀμστερνταμ καὶ μετὰ ὀλλανδικὴ μετάφραση τοῦ Ὀμήρου. Δημοσίευσε βιβλία γιὰ πολλές μακρινὲς χώρες, ἀλλὰ δὲν ταξίδεψε ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὴν Ὀλλανδία. Ὡστόσο τὰ βιβλία του εἶναι γραμμένα με κριτικὸ πνεῦμα καὶ ποιοτικὰ εἶναι πολὺ καλὰ. Τὸ 1688 δημοσίευσε περιγραφὴ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Βλ. NNBW, τόμ. 3, σελ. 354 - 356 καὶ DB 4662.

τὴν κόρη τοῦ Ἰαλυσοῦ, ποὺ ἔδρουσε στὴ Ρόδο τὴν πόλη Ἰαλυσοῦ¹. Παλαιότερα λεγόταν Μεταποντίς καὶ Αἴγλη. Ὁ Διόδωρος² λέει πὼς ἡ Σόμη ἦταν ἡ γυναίκα τοῦ Ποσειδῶνα καὶ πὼς ἀπ' αὐτὴν πῆρε τὸ ὄνομά του τὸ νησί· σ' ἓνα ἄλλο σημεῖο ὁμοίως ἀναφέρει ὅτι γυναίκα τοῦ Ποσειδῶνα ἦταν ἡ ἀδελφὴ τῶν Τελχίνων Ἀλία.

Τὸ νησί Simie, ποὺ ἄλλοι τὸ περιγράφουν μόνο ὡς ἓνα μεγάλο βράχο, βρίσκεται στοὺς ναυτικούς χάρτες μὲ τὸ νότιο ἄκρο του 4 μὲ 5 μίλια δυτικά καὶ βορειοδυτικά ἀπὸ τὴ Ρόδο, 3¹/₂ μίλια βόρεια ἀπὸ τὴ Limonia καὶ 2 μίλια νότια ἀπὸ τὴ στεριά τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι μπροστὰ ἀπὸ ἓνα κόλπο, τὸν κόλπο τῆς Messi, ποὺ στὰ βορειοδυτικά κλείνεται ἀπὸ μιὰ γωνία, γνωστὴ ὡς ἀκρωτήριο Sreo, καὶ στὰ νότια ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Volpe³.

Ὁ Πλίνιος⁴ γράφει πὼς ἡ Σόμη βρίσκεται στὴ μέση τῆς ἀπόστασης Ρόδου καὶ Κνίδου, παλιᾶς πόλης τῆς Καρίας, ποὺ ὀνομάζεται τώρα Κνίδος ἢ κάβο-Κριός ἢ Σταδιά καὶ βρίσκεται πάνω στὸ ὁμώνυμο ἀκρωτήριο.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Στράβων μετρᾷ τὴ Σόμη ἀνάμεσα στὰ νησιά τῆς Καρίας καὶ στὴν πληροφορία αὐτὴ τοῦ Στράβωνα βασίζεται ὁ Στέφανος καὶ ὀνομάζει τὴ Σόμη νησί τῆς Καρίας. Ὁ Πλίνιος ὑπολογίζει τὴν περιφέρειά της σὲ 37.500 πόδια ἢ 37¹/₂ ἰταλικά μίλια, ἀλλὰ ὁ Boschini καὶ ὁ Porcacchi τὴν ὑπολογίζουν μόνο σὲ 30 ἰταλικά μίλια⁵.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, στὸ νησί ὑπάρχουν ὀκτώ ἀσφαλῆ λιμάνια. Στὴν παραλία ὑπάρχει ἓνα γερὸ κάστρο καὶ στὰ βουνὰ φαίνονται τὰ εἶρηνα ἐνὸς ἄλλου κάστρου ἐγκαταλειμμένου.

Ἡ Σόμη παράγει καλὸ κρασί καὶ τρέφει πολλὰ κατσίκια. Στὰ παλιὰ χρόνια φαίνεται πὼς ἐβγαζε πολὺ σιτάρι, γιατί στὴ μία ὄψη διάφορων νομισμάτων ποὺ ἔκοβαν τότε οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ νησιοῦ, εἰκονίζεται ἡ θεὰ Δήμητρα μὲ ἓνα στεφάνι ἀπὸ στάχυα στὸ κεφάλι, καὶ στὴν ἄλλη ὄψη εἰκονίζονται ἄλλα στάχυα θυσιαστικά. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀδιάφυστη ἀπόδειξη τῆς πλούσιας συγκομιδῆς τοῦ νησιοῦ σὲ σιτάρι.

Ὁ Ἀθήναιος⁶ γράφει πὼς ὁ θαλασσινὸς θεὸς Γλαῦκος, γιὸς τοῦ Πόλυβου καὶ τῆς Εὐβοίας ἢ τοῦ Ἀνθηδόνα καὶ τῆς Ἀλυκούνης, ἄρπαξε τὴ Σόμη, τὴν κόρη τοῦ Ἰάλεμου καὶ τῆς Δωρίδας, καὶ τὴν πῆγε στὴν Ἀσία. Ἐγκατα-

1. Στέφανος ὁ Βοζάντιος: Βλ. στὴ σελ. 140 τῆ σσμ. 3.

2. Διόδωρος ὁ Συκελιώτης: Ἑλληνικὸς ἱστορικός καὶ ταξιδιώτης· ἔζησε τὸν 1ο αἰῶνα π.Χ.

3. Ὁ Ἀλεξάνδρος: Γιὰ τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ βλ. παραπάνω στὴ μελέτη μου: Ἀρχαιολογία στὸ σημερινὸ γλωσσικὸ Ἰθίωμα, σελ. 63 τὸ λήμμα ἀριθ. 31 (σσμ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδ.).

4. Πλίνιος: Βλ. σ. 140, σσμ. 2.

5. Στράβων: Βλ. σ. 132, σσμ. 7. Porcacchi καὶ Boschini: Βλ. κείμ. 10 καὶ 15.

6. Ἀθήναιος (ἔζησε γύρω στὸ 200 μ.Χ.) εἶναι ὁ συγγραφεὺς μιᾶς συλλογῆς παράδοξων ἱστοριῶν ποὺ ἔχει τὸν τίτλον «Δαιμονσοφιστικῆς».

στάθηκαν σ' ένα άγριο βράχο, κοντά στην Καρία, που πήρε το όνομα της γυναίκας του.

Ύστερα ο Νιρέας, γιός του Χάρουπου και της Άγλατας, έγινε βασιλιάς του νησιού¹ είχε επίσης και την κυριαρχία της Κνιδίας. Ήταν πολύ ώραιος άντρας και είχε φέρει ενισχύσεις στον Άγκιμέμονα. Άλλά ύστερα από την περίοδο του Τρωϊκού πολέμου κατέλαβαν το νησί οι Κάρες, που είχαν τότε την κυριαρχία στη θάλασσα. Όταν ή ύπερβολική ξηρασία έδιωξε τους Κάρες από δω, πήγαν και εγκαταστάθηκαν κοντά στο Ουράνιο. Έτσι ή Σύμη έμεινε άκατοίκητη, μέχρι που έφτασε εκεί ο στόλος των Λακεδαιμονίων και των Άργείων κι απόκτησε καινούριους κατοίκους. Ο Ναῦσος, ένας από τους συντρόφους του Ίππότη, κατέλαβε πρώτος το άδειο νησί της Σύμης μαζί με όσους Λακεδαιμονίους και Άργείους ήρθαν με καθυστέρηση να πάρουν τη γη που τους είχε παραχωρηθεί. Μετά αποβιβάστηκαν στη Σύμη άλλοι άνθρωποι με άρχηγό τον Ξούθο. Έγιναν δεκτοί στην κοινότητα των πρώτων αποίκων και απόκτησαν στο νησί ίσα δικαιώματα κυριαρχίας. Λένε ακόμη πως σ' αυτό τον αποικισμό πήραν μέρος οι Κνίδιοι και οι Ροδίτες.

Ο Όμηρος αναφέρει το νησί στη δεύτερη ραψωδία της Ίλιάδας, ύστερα από τη Ρόδο. Από τη Σύμη ο βασιλιάς Νιρέας, γιός της Άγλατας και του Χάρουπου, που ήταν ο πιο όμορφος άνάμεσα στους Έλληνες εκτός από τον Άχιλλέα, πήγε στον πόλεμο της Τροίας με τρία καράβια αλλά με λίγους πολεμιστές.

Όταν οι Λακεδαιμόνιοι νίκησαν σε μιá ναυμαχία τους Άθηναίους και κατέστρεψαν έπτά καράβια τους, έστησαν στο νησί ένα μνημείο, όπως μας λέει ο Θουκυδίδης.

Το νησί Simio ή Simie το κατοικούν σήμερα πολλοί Έλληνες, έξασκημένοι καλά στο κολύμπι και στις καταδύσεις. Συνηθίζουν να βουτούν από την παιδική τους ηλικία, για να μπορούν να ψαρεύουν σφουγγάρια, που τα μαζεύουν από το βυθό της θάλασσας σε μεγάλες ποσότητες. Για να μπορέσει να παντρευτεί ένας νέος άντρας, πρέπει πρώτα να μπορεί να βουτά σε είκοσι όργιές βάθος και να μένει κάτω από το νερό για κάμποση ώρα.

Στη Σύμη φτιάχνουν επίσης πολύ όμορφα, έλαφρά και γρήγορα σκάφη, με έννεα σειρές κουπιά, που τα λένε simbequirs' απ' αυτά όνόμασαν μερικοί το ίδιο το νησί Simbequirs ή Sümberchi (Σουμπτεκι). Το όνομα Sümberchi φαίνεται να είναι συνδυασμός των λέξεων Syme και «barchi» (μικρά πλοία). Τα σκάφη αυτά είναι τόσο γρήγορα με πανιά ή με κουπιά, ώστε κανένα πλοίο δεν μπορεί να τα ξεπεράσει. Αυτό είναι και ο λόγος που τα κάνει περιζήτητα σ' αυτή την περιοχή, επειδή οι κουρσάροι δεν μπορούν να τα πιάσουν. Όταν χαλά ο καιρός, οι κάτοικοι τραβούν άμέσως τα πλοία τους στη στεριά. Όσοι

1. Είναι παράξενο πως ο Dapper, που δεν άφησε ποτέ την Όλλανδία, είναι ο μόνος Εύρωπαίος ταξιδιώτης που αναφέρει το τουρκικό όνομα της Σύμης.

ταξιδεύουν μ' αυτά, μένουν όλο τὸ καλοκαίρι στή θάλασσα καί πᾶνε συνεχῶς ἀπὸ τὸ ἓνα νησί στὸ ἄλλο γιὰ τὸ ἐμπόριό τους. Τὸ χειμῶνα ἀποτραβιῶνται στὸ νησί τους καί ζοῦν μὲ ὅσα κέρδισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο τοῦ καλοκαιριοῦ.

Μερικοὶ γεωγράφοι, ὅπως ὁ D'Avity, γράφουν πὼς ἡ Σύμη τῆς ἀρχαιότητος ἦταν ἓνα πολὺ μικρὸ νησί κοντὰ στὴν Κῶ ἢ Λάγκο, ποῦ σήμερα ὀνομάζεται Kostile¹.

Αὐτὸ τὸ Kostile, ὅταν τὸ 1522 ἡ Ρόδος κυριεύθηκε ἀπὸ τὸ Σουλτάνο Σουλεϊμάν, εἶχε ἓνα πολὺ γερὸ κάστρο μὲ ψηλὸ πύργο, ἀπ' ὅπου μπορούσαν νὰ δοῦν ὅλα τὰ πλοῖα στή θάλασσα, μέσα σὲ μιὰ ἀκτίνα μεγαλύτερη ἀπὸ τριάντα μίλια. Ὅταν φαινόταν κανένα πλοῖο στή θάλασσα, οἱ κάτοικοι τοῦ Kostile εἰδοποιούσαν τοὺς Ρωδίτες, τὴν ἡμέρα μὲ καπνὸ, τὴ νύχτα μὲ φωτιά.

Στὸ βορειοδυτικὸ ἄκρο τοῦ νησιοῦ Σύμη ὑπάρχει ἓνα ἄλλο μεγάλο καί ψηλὸ νησί. Ἀνάμεσα στή Σύμη καί στὴν Κνίδο, μιὰ πόλη τῆς Μ. Ἀσίας ἢ καλύτερα τῆς Καρίας, ὑπάρχουν, ὅπως ἀναφέρουν οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος, δύο ἄλλα νησιά, ποῦ στὰ ἑλληνικὰ λέγονται Ἄρες, δηλ. κατάρες. Ὁ Ἀθήναιος, ἐξηγώντας αὐτὴ τὴν ὀνομασία, ἀναφέρει πὼς ἐκεῖ εἶχε ξεσπάσει μιὰ μεγάλη φιλονικία ἀνάμεσα στοὺς συντρόφους τοῦ Τριόπα, πατέρα τοῦ Φόρβαντα, ποῦ εἶχαν πάει μαζὶ του στήν Καρία. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς γύρισαν στήν πατρίδα τους, ἄλλοι, ποῦ ἔμειναν μαζὶ μὲ τὸν Φόρβαντα, πῆγαν στήν Ἰαλυσό, πόλη τῆς Ρόδου, ἐνῶ οἱ σύντροφοι τοῦ Περιέργου πῆραν τὴν πόλη τῆς Καμεῖρου. Ὁ Περιέργος λένε πὼς καταράστηκε τότε τὸν Φόρβαντα μὲ φρικτὸ τρόπο κι ἀπ' τὶς κατάρες αὐτὲς ὀνομάστηκαν τὰ νησιά Ἄρες, ὅπως τὸ διηγεῖται διεξοδικὰ ὁ Ἀθήναιος.

22.—[1677]. M.A. Baudrand: Le dictionnaire géographique universel. Ἀμστερνταμ 1701.²

Simie ἢ Syme

Εἶναι ἓνα νησί τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἀνάμεσα στή Ρόδο καί τὸν κάβο-Κριό. Ἡ περιφέρειά του εἶναι 10 γαλλικὰ μίλια.

1. Pierre d'Avity, 1573 - 1635, ἔγραψε μὲ τὸ ψευδώνυμο D.T.V.Y. γεωγραφικὸ ἔγχειρίδιο μὲ τίτλο: Les états, empires et principautés du monde, ποῦ ἐκδόθηκε στὴ Παρίσι τὸ 1619. Ἡ ἱστορία γιὰ τὸ Kostile, ποῦ ἀκολουθεῖ, μπορεῖ ἐπίσης νὰ βρεῖσεται στὸν τόμο γιὰ τὴν Ἀσία, στὸ κεφάλαιον Anatolia τῆς Geographia Blaviana, ὅπου τὸ νησί τῆς Σύμης δὲν ἀναφέρεται ποθενά. Σχετικὰ μὲ τὴν Geographia Blaviana, βλ. στὴ σ. 140 τῆς σμ. 4.

2. Marc Antoine Baudrand: Γάλλος γεωγράφος τοῦ 17ου αἰῶνα. Τὸ 1677 δημοσίευσε γεωγραφικὸ λεξικὸν στὰ λατινικὰ, ποῦ μεταφράστηκε στὰ γαλλικὰ καί ἐκδόθηκε στὸ Ἀμστερνταμ τὸ 1701. Βελτιωμένη γαλλικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου δημοσιεύθηκε στὴ Παρίσι τὸ 1705.

“Άλλοτε είχε μιὰ πόλη πού λεγόταν Σύμη· στή θέση της βλέπει σήμερα κανείς μόνο ἕνα χωριό.

Τὸ νησί παράγει γλυκόπινα κρασιά.

Le Symie

[Ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Παρισιῦ τοῦ ἔτους 1705].

Νησί τῆς Ἀνατολῆς στὸ Ἀρχιπέλαγος, κοντὰ στὶς ἀκτὲς τῆς ἐπαρχίας Mentesei.

Ἡ περιφέρειά του εἶναι 30 μίλια καὶ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴ Ρόδο ἀπὸ τὰ ἀνατολικά καὶ στὴν Κνίδο ἀπὸ τὰ δυτικά, κοντὰ στὸν Κόλπο τοῦ Malfetan.

Παλαιότερα ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ πόλη μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα· τώρα ὑπάρχουν μερικὰ ἀραιοκατοικημένα χωριά μόνο, ἂν καὶ τὸ νησί παράγει θαυμασιὰ κρασιά. Οἱ Γάλλοι τὸ ὀνομάζουν αμαϊμουῦδες», πού ἔχει τὴν ἴδια σημασία μὲ τὸ λατινικὸ ὄνομα τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ κοντὰ ὑπάρχει ἕνα ἄλλο μικρὸ νησί, πού βρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῆς στεριάς.

23.—[1700]. Pieter van der Aa: *Galérie Agréable du Monde*, Leiden χ.χ., 56 τόμοι¹.

Στὸν τόμο 26, σελ. 33 ὑπάρχει γενικὴ ἀποψη τῆς Σύμης βασισμένη στὸ χάρτη Coronelli. (Καταχωρίζεται, γιὰ λόγους τεχνικούς, στὴν ἐπόμενη σελίδα).

24.—[1709]. Aaron Hill²: *A full and just account of the present state of the Ottoman Empire in all its branches, with the government and policy, religion and customs and way of living of the Turks in general, faithfully related from a serious observation, taken in many years travels thro' these countries*, Λονδίνο 1709 (στὰ ἀγγλικά).

Σελ. 210-212.

Τὸ νησί Σάμος — Ἐνα εὐχάριστο ἐπεισόδιον.

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὴ Σάμο [ἐννοεῖ τὴ Σύμη], πού ἡ ἴδια δὲν εἶναι πολὺ σπουδαία, ἀλλὰ πού ἀποκτᾷ σημασία ἀπὸ τὶς εὐκολίες πού παρέχει στοὺς ναυτικούς. Μιὰ μεγάλῃ τρικυμία ἀνάγκασε τὸ πλοῖο μας νὰ ζητήσει

1. Pieter van der Aa: Ὁλλανδὸς γεωγράφος· γύρω στὸ 1700 δημοσίευσε πολλὰ γεωγραφικὰ ἔργα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα μιὰ σειρά τόμων μὲ εἰκόνες, χωρὶς κείμενο, μὲ τὸν τίτλο «Galérie Agréable du Monde». Βλ.: BU, τόμ. 1, σελ. 1.

2. Aaron Hill, 1685 - 1750, Ἄγγλος ποιητὴς καὶ θεατρικὸς συγγραφέας. Τὸ 1709 ἐπισκέφτηκε τὸν Βρεταννὸ πρεσβευτὴ στὴν Κωνσταντινούπολη Λόρδο Paget, πού ἦταν συγγενὴς του. Βλ. DNB, τόμ. 9, σελ. 838 - 840· DB 4671 καὶ Σιμόπουλος, τόμ. 2, σελ. 59 - 62.

LE SIMIE.

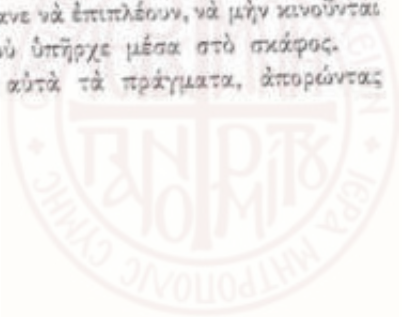

Γενική άποψη του γεωγραφικού χώρου της Σίμης. Από τη Galerie Agréable du Monde του Pieter van der Aa (βλ. στην προηγούμενη σελίδα το κείμενο 23).

καταφύγιο σε κάποιο όρμη στά νότια αυτού του νησιού, όπου άγκυροβολήσαμε με ασφάλεια και με την ευχάριστη προοπτική να βρούμε στην άμμουδιά μια παρέα από έξι άτομα.

Είχαμε αφήσει τη βάρκα που μάς έφερε από το πλοίο σε ένα κολπίσκο κοντά στη στεριά, όπου το έδαφος ήταν γύρω γύρω ψηλό και βραχώδες, και περπατούσαμε στην άκρογαλιά, για να ανεβούμε στο έσωτερικό του νησιού, όταν είδαμε από μακριά ένα πράγμα που από κάποια απόσταση έμοιαζε άρκετά με σκάφος. Πήγαμε άμέσως κοντά κι είδαμε πώς ήταν ένα πολύ στενό και μικρό σκάφος, γεμάτο λάδι, όπου κολυμπούσαν είκοσι περίπου μικρά αντικείμενα: όπως διαπιστώσαμε, ήταν σφουγγάρια με δεμένο στην κάθε πλευρά τους ένα κομματάκι φελό, που τα έκανε να επιπλέουν, να μὴν κινούνται υπερβολικά και να άπορροφούν το λάδι που υπήρχε μέσα στο σκάφος.

Μείναμε άρκετή ώρα να κοιτάζουμε αυτά τα πράγματα, άπορώντας

ποιά να ήταν ή χρησιμότητά τους σ' ένα τέτοιο μέρος, μακριά, όπως φαινόταν, από κάθε πόλη· τελικά αποφασίσαμε να καθίσουμε στην άμμουδιά και να περιμένουμε τον έρχομό του ιδιοκτήτη του σκάφους, γιατί σκεφτήκαμε πώς θα υπήρχε ασφαλώς κάποιος και πιστεύαμε πώς δε θα άργουσε να φανεί. Άλλα καθώς μιλούσαμε μεταξύ μας και θαυμάζαμε τα γαληνεμένα νερά του κόλπου, ενώ έξω απ' αυτόν ή θάλασσα ήταν φουρτουνιασμένη από τή θύελλα, με έκπληξη είδαμε ένα πράγμα σαν πανέρι να βγαίνει με όρμη στην επιφάνεια και να προχωρεί πάνω κάτω σ' ένα μικρό χώρο. Τότε κάτι που έμοιαζε με άνθρωπο, τίναξε τὸ κεφάλι του, έστριψε τὰ μάτια του και κολύμπησε κατευθείαν στο μέρος που καθόμασταν, σπρώχνοντας μπροστά τὸ πανέρι.

Τὸ δεύτερο αὐτὸ φαινόμενο πραγματικά μᾶς κατέπληξε περισσότερο ἀπὸ τὸ πρῶτο και μᾶς ἔκανε νὰ σκεφτοῦμε τὸ θεὸ τῆς θάλασσας Ποσειδῶνα, γιατί δὲν μπορούσαμε βέβαια νὰ πιστέψουμε πὼς ἦταν θνητὸς αὐτὸς πὺ εἶχε βγει ἀπὸ τὸ νερὸ και καθόταν τώρα δίπλα ἀπὸ κεί πὺ καθόμασταν ἐμεῖς ἐδῶ και δέκα λεπτά.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, γιατί τελικά ἀποδείχτηκε πὼς ἦταν ἄνθρωπος, μόλις μᾶς εἶδε, φοβήθηκε νὰ βγει ἔξω στή στεριά· τότε ἐμεῖς τὸν φωνάξαμε με ὅσο μεγαλύτερη εὐγένεια μπορούσαμε και τὸν πείσαμε νὰ ἔρθει κοντά μας φέρνοντας μαζί του και τὸ πανέρι. Εἶχε ἀφήσει τὰ ρούχα του και ἄλλα πράγματα πίσω ἀπὸ μιὰ πέτρα, σὲ ἀπόσταση ὄχι μεγαλύτερη ἀπὸ δέκα γιάρδες ἀπὸ τὸ σημεῖο πὺ καθόμασταν, κι ἀμέσως ἔτρεξε ἐκεῖ. Στὸ μεταξύ ἐμεῖς πλησιάσαμε τὸ πανέρι και εἶδαμε πὼς ἦταν δεμένο γύρω γύρω με φελλὸ και σκεπασμένο με ἕνα κανναβάτσο πὺ εἶχε μιὰ τρύπα στή μέση· μέσα ἐκεῖ βάλουμε τὰ χέρια μας και βγάλαμε σφουγγάρια πὺ εἶχαν καταπληκτικὸ μέγεθος.

Ὁ ἄνθρωπος μόλις ντύθηκε, γύρισε πίσω και βλέποντας πὼς ἤμασταν περισσότερο εὐγενικοί ἀπὸ ὅ,τι περίμενε, μᾶς εἶπε σὲ ἕνα εἶδος φράγκικης γλώσσας ὅτι τὰ σφουγγάρια αὐτὰ μεγάλωναν σὲ πέτρες πὺ ἦταν σὲ βάθος δέκα, δεκαπέντε και καμιά φορὰ τριάντα ὀργιές. Μᾶς εἶπε ἀκόμη πὼς ὑπῆρχαν πολλές ἑκατοντάδες δύτες στὸ νησί —μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν φύγει ἀπὸ κεί λίγο πρὶν— πὺ κέρδιζαν τὸ ψωμί τους ὅπως κι αὐτὸς, μαζεύοντας ὄχι σφουγγάρια ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας.

Ἔστερα μᾶς ἔδειξε ὅτι μπορούν και τὰ καταφέρνουν με τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Τὸ μισὸ σφουγγάρι, ὅπως εἶπα, τὸ βουτοῦν στὸ λάδι· τὸ ἄλλο μισὸ τὸ βουτοῦν ἀπὸ πρὶν σὲ ἕνα στυπτικὸ ὕγρὸ, γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὸ λάδι νὰ προχωρήσει περισσότερο ἀπὸ ὅσο πρέπει. Ἀφοῦ ἐτοιμαστῆ ἔτσι, παίρνουν τὸ σφουγγάρι, τὸ βάζουν στὸ στόμα τους με τὸ λαδωμένο μέρος πρὸς τὰ ἔξω (ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος μιὰ ἴντσα περίπου εἶναι μέσα στὸ στόμα), τὸ δαγκώνουν λιγάκι και μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ λαδωμένο σφουγγάρι κλείνει τὸ στόμα τους ὥστε νὰ μὴν περνᾷ τὸ νερὸ. Βουτοῦν λοιπὸν ἔτσι και με λίγη δυσκολία στήν ἀναπνοή μπορούν νὰ μείνουν κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ ἀρκετὴ ὥρα. Βουλιάζουν

τά πανέρια με πέτρες, τὰ δένουν στὸ βυθὸ καὶ με ἐργαλεῖα ποὺ κουβαλοῦν μαζί τους γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, κόβουν τὰ σφουγγάρια ἀπὸ τὰ βράχια, μέχρι νὰ γεμίσουν τὰ πανέρια τους. Ὑστερα βγάζουν τὰ βαρίδια ἀπὸ τὰ πανέρια, ποὺ ἀνεβαίνουν εὐκόλῃ ἐπάνω χάρι' στοὺς φελλοὺς ποὺ ἔχουν ὀλόγυρα.

Με συνεχῆ ἐξάσκηση πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύτες ἀποκοτοῦν μιά τόσο τέλεια τεχνικὴ, ὥστε μποροῦν νὰ μείνουν κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ μέχρι νὰ διαλυθεῖ τελείως τὸ λάδι, πράγμα ποὺ γίνεται πάντα σὲ κάτι λιγότερο ἀπὸ δύο ὥρες. Ὑπάρχει ἓνα ἔθιμο στοὺς δύτες αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ κανένας ἄντρας νὰ μὴν παντρεύεται, μέχρι νὰ δείξει πῶς μπορεῖ νὰ μείνει συνεχῆς κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας. Ἡ πρωτοτυπία αὐτοῦ τοῦ πράγματος μᾶς παρακίνησε νὰ δοκιμάσουμε κι ἐμεῖς. Ἐγὼ ποὺ φοβόμουν τίς βουτιὲς περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κατόρθωσα νὰ κρατήσω τὸ κεφάλι μου κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ δύο λεπτά. Τὸ μυστικὸ ὅμως τοῦ στυπτικοῦ παρασκευάσματος ἀρνήθηκε νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψει, ἂν καὶ εὐχαρίστως θὰ τὸ ἐξαγοράζαμε με χρήματα.

Ἡ Σάμος [διάβ. Σόμη] δὲν καυχίεται γιὰ κανένα ἄλλο ἐμπόριο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐμπόριο τῶν σφουγγαριῶν ποὺ εἶναι πολὺ κερδοφόρο. Κάθε χρόνο ἐξάγουν καραβιῆς ὀλόκληρες ἀπ' αὐτά, με ἀποτέλεσμα νὰ πλουτίζουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς γείτονές τους, οἱ ὁποῖοι δὲν τοὺς φτάνουν οὔτε στὴν τέχνη οὔτε καὶ στὴν ἐφευρετικότητά.

25.—[1713]. Lasor a Varea: Universus terrarum orbis scriptorum calamo illustratus, Padova 1713¹ (στὰ ἰταλικά).

Σελ. 543.

Σόμη

Νησί τοῦ Αἰγαίου πελάγους κοντὰ στὴν Ἀνατολή, ποὺ σήμερα ὀνομάζεται «le Simi» ἢ καὶ μαϊμουῦδες». Οἱ κάτοικοί του κάνουν ἐμπόριο με τίς γαλέρες τους ἀνάμεσα στὴ Ρόδο καὶ στὴν πόλη τῆς Κνίδου. Ἀπέχει 30 μίλια ἀπὸ τὰ Λoryca, πόλη τῆς Ρόδου.

26.—[1717]. L. Moreri: Le grand dictionnaire historique, 18η ἐκδοσις, Ἀμστερνταμ 1717, 4 τόμοι² (στὰ γαλλικά).

Σελ. 393.

Simies ἢ «Singes» (μαϊμουῦδες)

Δύο νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους, στὴ μεριά τῆς Ἀσίας, ποὺ χωρίζονται

1. Raphael Savonarola: Ἰταλὸς γεωγράφος τοῦ 17ου αἰώνα. Ἐγραψε γεωγραφικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, ποὺ γιὰ τίς ἀναφορὰς του στὴς Κυκλάδες βασίστηκε κυρίως στὰ βιβλία τῶν Bordone καὶ Porcacchi, τοῦ 16ου αἰώνα. Τὸ βιβλίον αὐτὸ κυκλοφόρησε με τὸ ψευδώνυμον Lasor a Varea. Βλ.: Bagrow 363 καὶ DB 4673.

2. Louis Moreri, 1643 - 1680, Γάλλος λεξικογράφος. Ἡ ἐγκυκλοπαίδειά του, ποὺ

μέ ένα στενό κανάλι από τη στεριά της 'Ανατολής. Παράγουν γλυκόπιτα κρασιά και τρέφουν πολλά άγριοκάτσικα. Οι συγγραφείς της αρχαιότητας (Plinius) και άλλοι (Boschini: L' Arcipelago¹) όνόμασαν τό μεγαλύτερο Σύμη.

27.—[1720]. J. Ae. van Egmond van der Nijenburg en J. Heyman²: Reizen door een gedeelte van Europa, Kleyn Asien, verscheide eilanden van de Archipel, Syrien, Palestina of het H. Land, Aegypten, den Berg Sinai enz. Έκδόθηκε από τόν J. W. Heyman, Leiden 1757 (στά όλλανδικά' υπάρχει και άγγλική μετάφραση: βλ. DB 4688).

Σελ. 273.

Στά άριστερά βρίσκεται ή Simio ή Simie πού έχει περιφέρεια 18 μίλια περίπου. Έδώ ζούν πολλοί δύτες πού έχουν τό ίδια έθιμα μέ τούς Νισύριους' υπάρχει επίσης τό έθ.μο να μην μπορεί να παντρευτεί ένας νέος, αν δέν είναι ικανός να βουτά σε 20 όργιές βάθος και να μένει άρκατή ώρα κάτω από τό νερό. Στο νησί υπάρχει ένα κάστρο πού τό έχτισαν τό παλιά χρόνια οι Χριστιανοί. Θα πρέπει επίσης να υπάρχουν έξι εκκλησίες, από τις όποιες ή πιο όμορφη ήταν άφιερωμένη στον άγιο 'Ιωάννη.

Οι κάτοικοι φτιάχνουν μικρά σκάφη, πολύ έλαφρά, πού τό λένε simboquits και πού συνήθως έχουν έξι σειρές κουπιά. Πλέουν τόσο γρήγορα μέ πανιά ή μέ κουπιά, ώστε κανένα άλλο πλοίο δέν μπορεί να τό ξεπεράσει. Γι' αυτό τό λόγο είναι περιζήτητα, γιατί, έτσι όπως είναι έλαφρά και γρήγορα, μπορούν και ξεφεύγουν από τούς πειρατές. Επίσης τό πλήρωμά τους

έκδόθηκε μετά τό θάνατό του μέ προσθήκες και διορθώσεις του Bayle και πολλών άλλων λογίων, ήταν ή βασική έγκυκλοπαίδεια της Εύρώπης πριν από την περίφημη 'Εγκυκλοπαίδεια του Diderot τό 1751 - 1772. 'Απομιμήσεις της υπήρξαν πολλές σε διάφορες γλώσσες' ένα παράδειγμα είναι τό κείμενο αριθμ. 29.

1. Για τόν Ιδίοιο βλ. σ. 140, σημ. 2 και για τόν Boschini βλ. σ. 136, σημ. 3.

2. Johannes Heyman: Γεννήθηκε στό πρωτό τμήμα της Γερμανίας πού βρίσκεται κοντά στα όλλανδικά σύνορα. Όπως και πολλοί άλλοι άθρησκοι αυτής της περιοχής (για παράδειγμα ό L. H. Pasch van Krienen, Σιμόπουλος τόμ. 2, 335 - 341), μετακόνησε στην πλούσια χώρα της 'Ολλανδίας, όπου σπούδασε θεολογία και έγινε τό 1700 έφημέριος της 'Ολλανδικής προτεσταντικής εκκλησίας στη Σμόρνη. 'Ανάμεσα στα 1704 και 1707 έκανε δύο ταξίδια στην 'Ανατολή κι ύστερα έγινε καθηγητής των άνατολικών γλωσσών στο Πανεπιστήμιο τό Leiden. Στην 'Ανατολή έκανε κι ένα τρίτο ταξίδι ανάμεσα στα 1720 και 1723' σ' ένα μέρος αυτό τό ταξιδιοτό ήταν μαζί του ό 'Ολλανδός νομομαθής και εύγενής Johannes Aegidius van Egmond van de Nijenburg (1693 - 1747), πού τό 1739 έγινε πρεσβευτής της 'Ολλανδίας στην αλή της Νεάπολης. Βλ.: NNBW IX, 361 - 362 και II, 432. Οι ταξιδιωτικές σημειώσεις και των δύο μαζί μέ σημειώσεις πού πήραν από άλλα βιβλία εκδόθηκαν τό 1757 από ένα έγγονό του Heyman. Βλ.: DB 4688, Σιμόπουλος τόμ. 2, 152 - 162 (μία άφήγηση μάλλον άνακριβής).

ξέρει πολύ καλά τις γύρω άκτές και βγάζει άμέσως τά πλοία κάπου στη στεριά, όταν πλησιάζει θύελλα. Τό καλοκαίρι οί κάτοικοι του νησιού πηγαίνουν για ψάρεμα με τά μικρά πλοία τους και κάνουν τό εμπόριό τους ταξιδεύοντας από τό ένα νησί στό άλλο· τό χειμώνα όμως μένουν ήσυχoi στα βράχια τους και ζουν από τά κέρδη του καλοκαιριού.

28.—[1723-1747]. Vasilij Grigorovič Barskij Plaki-Albov: Pešechodca Vasilija Grigoroviča Barskago Plaki-Albova, ... Sanktpeterburg 1885-1887, 4 τόμοι (στά ρωσικά)¹.

Τόμ. 2, σελ. 169-171.

...Πήγαμε σ' ένα άλλο μικρό νησί, 40 μίλια βόρεια από τή Ρόδο, που οί "Έλληνες τό λένε Σύμη. 'Η Σύμη είναι ένα μικρό νησί και, όπως λένε οί κάτοικοί του, έχει 18 μίλια περιφέρεια. Έχει δύο ψηλά και άγρια βουνά, λίγα άμπέλια και συκιές και πάρα πολλές έλιές. Έχει ένα μεγάλο χωριό, χτισμένο σαν πόλη, με πεντακόσα σίτια και έξι δημοφες και καλοχτισμένες εκκλησίες με πολλά άσημένα θυμιατά. Δύο εκκλησίες είναι θαυμάσια ζωγραφισμένες με τοιχογραφίες από τήν όροφή έως τό δάπεδο κι έχουν εικόνες σκαπασμένες με άσήμι. Σε κάθε εκκλησία υπάρχουν καμπάνες με σήμαντρα, όπως τό συνηθίζουν οί Χριστιανοί, πράγμα που δέ συμβαίνει στην τουρκική επικράτεια, όπου παραχωρείται μόνο σαν εξαιρετικό προνόμιο. Οί Τούρκοι δέν επιτρέπουν πουθενά, ούτε καν στις μεγαλύτερες πόλεις, νά έχουν καμπάνες ή σήμαντρα. 'Αλλά εδώ δέν υπάρχουν Τούρκοι, επειδή τό μέρος δέν είναι δημοφο και στους Τούρκους άρέσουν τά όραία μέρη· γι' αυτό εδώ επιτρέπονται οί καμπάνες. Οί Χριστιανοί έχουν μεγάλη έλευθερία, γιατί βρίσκονται πολύ μακριά από τόν κακό Μουσουλμάνο έχθρό.

Στά βουνά, όπως άκουσα, υπάρχουν πολλά ξωκλήσια και μερικά μοναστήρια. Έχει ακόμη ένα κάστρο δίπλα από τό χωριό, ψηλά στό βουνό· είναι γεμάτο κόσμο, αλλά δέν έχει όπλα ή κανόνια. Είναι (ένν. τό νησί) ένα πολύ ήσυχο καταφύγιο, περικυκλωμένο από βουνά, σ' ένα φυσικό κόλπο τής θάλασσας. Οί Χριστιανοί έχουν πολλά πλοία και πηγαίνουν μ' αυτά σε διάφορες χώρες για εμπόριο. Λίγοι είναι οί φτωχοί· οί περισσότεροι είναι πλούσιοι σε άσήμι και άλλα καλά. Μιλοϋν μιá έλληνική διάλεκτο που πολύ λίγο διαφέρει

1. 'Ο Ρώσος μοναχός Vasilij Grigorovič Barskij, που στα ταξίδια του είχε τό ψευδώνυμο Albo στην 'Ιταλία και Plakos στην 'Ελλάδα, γεννήθηκε στο Κίεβο τό 1702. Οί γονείς του ήταν πολωνικής καταγωγής. Στην περίοδο 1723-1747 έκανε πολλά ταξίδια στην 'Ιταλία, στα Βαλκάνια, στην Τουρκία, στα έλληνικά νησιά, στη Συρία και στην Παλαιστίνη. Πέθανε ένα μήνα μετά τήν άπιστροφή του στο Κίεβο τό 1747. Βλ.: Slovar' Istoticeskij, Sanktpeterburg 1827, 2 τόμοι, τόμ. 2, σελ. 67-73· Σιμόπουλος II, 105-111 και DB 4675.

από την κανονική ελληνική γλώσσα, όπως ή σερβική διαφέρει από τη βουλγαρική. Οι πιά πολλοί είναι άξεστοι, δὲ μιλοῦν καλά καὶ δὲν ἀγαποῦν τοὺς ξένους. Τὸ ψωμί τους τὸ φτιάχνουν ἀπὸ σκληρὸ ζυμαρί καὶ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἄλλες χώρες. Δὲν εἶναι μαλακὸ καὶ στρογγυλὸ, ἀλλὰ σκουρόχρωμο ἢ διπλωμένον κυκλικά, σὰν τίς δικές μας μικρὲς ἀλατισμένες καὶ σκληρὲς κουλούρες ἢ σὰν τίς στρογγυλὲς κουλούρες μας, μόνο πὺ αὐτὲς εἶναι μεγάλες, δυὸ-τρεῖς λίβρες βάρους ἢ κάθε μιά, καὶ διπλωμένες πρὸς τὰ μέσα σὲ σχῆμα σταυροῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ κοινὸ ψωμί γιὰ ὅλους, πλούσιους καὶ φτωχοὺς, καὶ τὸ μόνο εἶδος ψωμοῦ πὺ ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παξιμάδι πὺ φτιάχνουν γιὰ τὰ πλοῖα.

Οἱ ἄντρες ντύνονται ὅπως καὶ στὶς ἄλλες πόλεις : κοντὲς στρογγυλὲς κάπες μὲ ζωνάρι, φαρδεῖες βράκες, τὸ ζωνάρι εἶναι πολὺ φαρδύ, ἐνάμισι πόδι περίπου. Ἔχουν σγουρὰ μαλλιά, ὅπως καὶ στὰ γειτονικὰ νησιά. Ὁ καθέννας ἔχει ἓνα χιτόνα, ἓνα κόκκινο μάλλινο ρούχο, χωρὶς μανίκια, μὲ οὐρὲς σὰν τὸ ράσο τοῦ διάκου. Χειμῶνα καλοκαίρι φοροῦν μπότες, κάτι πὺ δὲν τὸ συνηθίζουν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Στὸ κεφάλι φοροῦν μεγάλα ἄσπρα φέσια, ὅπως οἱ Τούρκοι. Διαφέρουν μόνο λίγο ἀπὸ τοὺς ἄντρες στὴν κατασκευὴ τῶν ὀστέων καὶ τοῦ λαίμοῦ. Στὰ κεφάλια τους μποροῦν νὰ σηκώσουν μεγάλα βάρη, εἴτε στὴ θάλασσα βρίσκονται εἴτε στὴ στεριά. Οἱ γυναῖκες κάνουν ὅλες τίς δουλειὲς στὸ σπίτι.

Οἱ ἄντρες ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο· κάνουν μακρινὰ θαλασσινὰ ταξίδια σὲ ξένες χώρες καὶ βουτοῦν μὲ δυσκολία ἐδῶ καὶ ἐκεῖ γιὰ σφουγγάρια. Οἱ γυναῖκες φοροῦν πολὺ μεγάλα σκουλαρίκια, φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὴ χρυσὴ κλωστή, διπλωμένη τρεῖς-τέσσερις φορές· ἔχει μακρὸς ἓνα πόδι περίπου, πράγμα παράξενο γιὰ τοὺς ξένους. Τὰ κορίτσια ντύνονται ὅπως καὶ οἱ γυναῖκες, μόνο πὺ φοροῦν μικρὲς σκούφιες καὶ ὄχι μεγάλα μαντήλια, ὅπως ἐκεῖνες.

Ἄρκετὰ γι αὐτὸ τὸ μέρος. Ἔδωσα μιά τόσο λεπτομερὴ περιγραφὴ, γιὰτὶ εἶναι ἓνα μέρος μὲ πολλοὺς Χριστιανοὺς πὺ εἶναι καθαρόαιμοι Ἕλληνες καὶ ὄχι ἀνακατωμένοι μὲ Τούρκους, ἔστω καὶ ἂν βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τους. Ἐμείνα ἐκεῖ τρεῖς μέρες καὶ μετὰ πῆγα στὴν Κῶ.

Σελ. 336-339.

...Ἄφησα ὕστερα τὸ μεγάλο καὶ πασίγνωστο νησί τῆς Ρόδου καὶ πῆγα γρήγορα στὴ Σύμη, τὴν τελευταία μέρα τοῦ Αὐγούστου. Πῆρα ὅλες τίς ἀποσκευές μου ἀπὸ τὸ πλοῖο καὶ ἔμεινα στὸ νησί μέχρι τίς 16 τοῦ Ὀκτώβρη, περιμένοντας ἓνα καράβι πὺ θὰ μὲ πῆγαινε κατευθεῖαν στὴν Παλαιστίνη, ἀλλὰ πὺ δὲ φάνηκε. Μὲ φιλοξένησαν στὸ σπίτι ἐνὸς δασκάλου, πὺ τὸν ἤξερα ἀπὸ παλιά. Ἡ παραμονὴ μου σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ἦταν πολὺ ἀνετη. Ἀπὸ καὶ πῆγα σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ τὰ γνωρίσω ἀπὸ κοντά. Στὸ νησί ὑπάρχουν ἐκτὸς μοναστήρια μ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα : 1. Μιχαὴλ ὁ Κουρκουκάωτης,

2. τὸ Παναγίδι, 3. ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, 4. ὁ πάνω Σωτήρης, 5. Μιχαήλ ὁ Πανοριμιώτης, 6. Μιχαήλ ὁ Κοκκιμήδης, 7. ὁ κάτω Σωτήρης, 8. ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ὅλα τους, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα, εἶναι πολὺ μικρά· μερικά ἔχουν ἓνα μόνο καλόγηρο κι ἄλλα εἶναι ἀκατοίκητα. Δὲ μοιάζουν μὲ μοναστήρια, γιατί εἶναι μικρὰ σπίτια πού θυμίζουν περισσότερο καλύβες ἐρημιτῶν. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὰ σημειώσα στὸ χάρτη· θὰ περιγράψω ὁμοίως, ἀναγνώστη μου, τὴν τοποθεσία καὶ τὸ σχῆμα τους. Τὰ ἔκτισαν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ κανένα τους δὲν ἔχει μεγαλοπρέπεια.

Τὸ μοναστήρι τοῦ Μιχαήλ τοῦ Κουρκουινιώτη¹, ἀφιερωμένο στὸν Ἄρχι-στράτηγο Μιχαήλ, ἔχει τέσσερα τείχη καὶ μία ἐκκλησία στὸ ἄκρο. Βρίσκεται σὲ μία τοποθεσία χωρὶς νερὸ καὶ δέντρα· μόνο λίγες σκιεὲς καὶ ἐλιές ὑπάρχουν τριγύρω καὶ ἓνα χαμηλὸ, πλατὺ κυπαρίσσι στὴ μέση μιᾶς πλακόστρωτης ἀλλῆς, ὅπου ξεκουράζονται οἱ ἐπισκέπτες. Ἀπὸ τὴν ἔξω μεριὰ τοῦ μοναστηριοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ὠραῖο, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦτο τὸ κυπαρίσσι. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας εἶναι θαυμάσια ζωγραφισμένο μὲ τοιχογραφίες καὶ σκεπασμένο μὲ ἀνάγλυφα. Ὑπάρχει μιὰ εἰκόνα τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, τόσο μεγάλη ὅσο ἓνας πανύψηλος ἄντρας· εἶναι σκεπασμένη μὲ ἀσήμι, χρυσάφι καὶ πάρα πολλές πολυτίμες πέτρες, ἀλλὰ μόνο πέντε ἢ ἕξι ἀπὸ αὐτὲς εἶναι ἀληθινές. Ἡ ἐκκλησία ἔχει μιὰ εἴσοδο καὶ κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδὸ τῆς μιὰ ἄλλη ἐκκλησία. Δὲν ἔχει καμπάνες, μόνο ἐπτὰ-ὀκτὼ μοναχοὺς πού τρῶνε ἅλοι μαζί καὶ ζοῦν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ τὴν ἐλεημοσύνη. Δὲν ἐπισκέπτονται ἄλλους καὶ ζοῦν μὲ λιτότητα· δὲν πίνουν κρασί, παρὰ μόνο βρόχινο νερὸ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερο μοναστήρι. Γιὰ τὰ ἄλλα δὲν μπορῶ νὰ πῶ καὶ πολλὰ πράγματα· μερικά εἶναι ἄδεια, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα-δύο μοναχοὺς πού ζοῦν ἐκεῖ καὶ πού δὲν ἔχουν τὸ συνηθισμένο ψωμί νὰ φᾶνε, ἀλλὰ τρῶνε τὰ πρόσφορα πού τοὺς στέλνουν οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὴ λειτουργία.

Τὸ Παναγίδι εἶναι ἓνα μικρὸ μοναστήρι μὲ δύο ἢ τρία κελλιὰ κι ἓνα γέρο καλόγηρο. Μετὰ ἀπ' αὐτὸ εἶναι τὸ ἄδειο μοναστήρι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Τὸ τρίτο μοναστήρι εἶναι τοῦ Ἁγίου Κωνσταντῖνου, σὲ μιὰ κακοτράχαλη τοποθεσία. Κάποτε εἶχε ἐντελῶς καταστραφεῖ, ἀλλὰ τώρα τὸ ξανάφτιαξαν. Ὑπῆρχαν δύο μοναχοί, ἀδελφια, πού ζοῦσαν ἐδῶ, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν τοὺς βρῆκα, γιατί εἶχαν πάει σὲ ἄλλα νησιά, γιὰ νὰ βροῦν τροφή.

Τὸ τέταρτο μοναστήρι, ὁ πάνω Σωτήρης, εἶναι τὸ πιὸ ὁμορφο καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ μικρὰ μοναστήρια, μὲ ἓνα κελλί, ἓνα πλατὺ καὶ μιὰ αὐλόπορτα ἐνισχυμένη μὲ σίδηρο, σὰν τοῦ Ρουκουινιώτη. Ἐδῶ ζοῦν δύο γέροι μοναχοὶ καὶ μιὰ καλόγηρια.

1. Μῆλλον ἐννοεῖ τὸ μοναστήρι τοῦ Ρουκουινιώτη, στὴν τοποθεσία Ἐρεϊκα, τὸ γνωστό μὲ τὸ ὄνομα Μιχαήλης καὶ ὄχι τοῦ Κουρκουινιώτη κοντὰ στὸ μεγάλο Σωτήρη (σημ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδ.).

Τὸ πέμπτο, ὁ Μιχαὴλ ὁ Πανορμιώτης, χτίστηκε πρόσφατα στὸ ὄνομα τοῦ Ἀρχάγγελου Μιχαήλ, στὸ πῶς ἀκρινὸ μέρος τοῦ νησιοῦ, μακριὰ σὲ μιὰ ὁμορφὴ καὶ ἤσυχη τοποθεσίᾳ, προφυλαγμένη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς. Ὑπάρχει μιὰ θαυματουργή εἰκόνα τοῦ Ἀρχάγγελου Μιχαήλ, ζωγραφισμένη στὸν τοῖχο καὶ σκεπασμένη ὀλόκληρη ἀπὸ ἀσήμι καὶ χρυσάφι. Γύρω τῆς εἶδα πολλὰ ἀφιερώματα : χρυσάφι, ἀσήμι, ὄπλα, ζωνάρια μεταξωτὰ καὶ ροῦχα, σταλμένα ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς, ποὺ ἤθελαν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνη τους γιὰ κάποιον θαῦμα.

Τὸ ἕκτο εἶναι ἓνα χαμηλότερο μοναστήρι, ἀφιερωμένο στὸ Σωτήρα· βρίσκεται σὲ κακὴ κατάστασι καὶ ἔχει μόνον ἓνα μοναχό.

Τὸ ἕβδομο, ὁ Κοκκιμηίδης, χτίστηκε γιὰ τιμὴ τοῦ Ἀρχάγγελου Γαβριήλ, σ' ἓνα ψηλὸ λόφο. Ἐκεῖ ἔχουν φυτρώσει τρία κυπαρίσσια ἀπὸ μιὰ ρίζα. Ἕνας καλόγηρος μαζί μὲ τὴν καλόγρια μητέρα του ζοῦν ἐκεῖ.

Τὸ ὄγδοο εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Προφήτη Ἡλία· ξαναχτίστηκε πρόσφατα καὶ ἔχει δύο μικρὰς ἐκκλησίας. Ἐδῶ ζεῖ ἓνας μοναχός.

Τὰ ἄλλα μοναστήρια εἶναι ἔρημα καὶ προσφέρονται γιὰ ἀσκητικὴ ζωὴ. Γιὰ τὴν ἴδια τὴ Σύμη, τοὺς κατοίκους τῆς, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τους ἔγραψα κιόλας παραπάνω ἀρκετὰ καὶ μπορεῖτε νὰ τὰ κοιτάξετε. Στὶς 18 τοῦ Ὀκτώβρη κατάλαβα πόσο πολλὰς μέρες εἶχα μείνει ἐκεῖ καὶ βλέποντας πῶς τὸ νησί δὲ συνδεόταν κατευθείαν μὲ τὴν Πάτμο, πῆρα ἓνα μικρὸ καράβι ποὺ πήγαινε στὴν Κῶ κι ἄφησα τὴ Σύμη, ἔχοντας συμφωνήσει νὰ πληρώσω στὸν καραβοκύρη εἴκοσι παράδες.

29.—[1737]. A.G. Luiscius: Het Algemeen historisch, geographisch en genealogisch woordenboek, 's-Gravenhage 1737¹ (στὰ ὀλλανδικά).

Τόμ. 8, σελ. 55.

Simeae ἢ «Οἱ μαῖμοῦδες»

Δύο νησιά τοῦ Ἀρχιπελάγους, κοντὰ στὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ ἀπὸ τὴν ὁποία χωρίζονται μὲ ἓνα στενὸ κανάλι. Παράγουν θαυμασίον κρασί, ποὺ οἱ κάτοικοι τὸ ἐμποροῦνται ἀνταλλάσσοντάς το μὲ εἶδη πρώτης ἀνάγκης. Σ' αὐτὰ τὰ νησιά ζοῦν πολλὰ κοπάδια ἀγριοκάτσικα. Τὸ μεγαλύτερο νησί ὀνομαζόταν στὴν ἀρχαιότητα Syma.

Βιβλιογραφία : Πλίνιος, Boschini : L' Arcipelago².

1. A.G. Luiscius: Ὀλλανδὸς διωγγόρος. Ἐξῆς τὸν 18ο αἰῶνα καὶ ἔγραψε μεγάλη γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐγκυκλοπαίδεια. Βλ.: A.J. van der Aa: Biographisch woordenboek der Nederlanden, Haarlem 1852-1878, τόμ. 8 σελ. 222.

2. Γιὰ τὸν Πλίνιο βλ. στὴ σ. 140 τῆς σσμ. 2 καὶ γιὰ τὸν Boschini βλ. στὴ σ. 136 τῆς σσμ. 3.

- 30.—[1738]. John Montague, Fourth Earl of Sandwich: A Voyage performed by the late Earl of Sandwich round the Mediterranean in the years 1738 και 1739¹, Λονδίνο 1799 (στά αγγλικά).

Σελ. 339.

Στή μέση περίπου τοῦ ταξιδιοῦ ἀπὸ τῆ Stanchio [τὴν Κῶ] περάσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δύο νησιά, Episcopi και Symia, πού ἀπέχουν 18 μίλια τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀκατοίκητο, γιατί ἡ γῆ του εἶναι ἄγονη, ἀλλὰ ἡ Symia, πού ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ παραθορά τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Σύμη, ἔχει 30 περίπου μίλια περιφέρεια και κατοικεῖται ἀπὸ ἀρκετούς Ἑλληνας, πού εἶναι παγκόσμια γνωστοί ὡς οἱ πῦθ ἔμπειροι δύτες τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τοὺς στέλνουν σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Ἀρχιπελάγους, γιὰ νὰ σώσουν πράγματα ἀπὸ ναυαγισμένα πλοῖα. Ὁ Νιρέας, πού ὁ Ὅμηρος τὸν ἀναφέρει σὰν ἓνα πρόσωπο περισσότερο σπουδαῖο γιὰ τὴν ὀμορφιά του παρὰ γιὰ τὴν ἀνδρεία του, ἦταν βασιλιάς αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε μὲ τὰ τρία πλοῖα του γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Τροίας.

- 31.—[1778]. C.S. Sonnini: Voyage en Grèce et en Turquie fait par ordre de Louis XVI et avec l'autorisation de la Cour ottomane, Παρίσι, IX (1801), δύο τόμοι και ἓνας ἄτλαντας² (στά γαλλικά).

Τόμ. 1 σελ. 207-210.

Εἶχαμε περάσει τὸ μικρὸ νησί τῆς Σύμης πού τὸ παλιὸ ὄνομά του δὲν ἔχει ἀλλάξει, ἔστω κι ἂν ἡ κατάσταση στὸ ἐσωτερικὸ ἔχει ἀλλάξει πάρα πολύ. Κάποτε ἦταν καλὰ καλλιεργημένο και εὐφορο σὲ σιτάρια, ἀλλὰ τώρα μὲ δυσκολία βρίσκεις λίγα σημάδια αὐτῆς τῆς σοδειᾶς. Οἱ Ἑλληνας πού ζοῦν σὲ τούτα τὰ νησιά ἀσχολοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικά μὲ τὸ ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν πού σκεπάζουν τὰ βράχια στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας γύρω ἀπὸ τὸ νησί τους. Εἶναι οἱ πῦθ τολμηροί και ἔμπειροι βουτηχτάδες τοῦ κόσμου, κατεβαίνουν στὴ θάλασσα μέχρι 20-30 ὀργιές βάρθος (150 πόδια) και μαζεύουν τὰ σφουγγάρια πού φυτρᾶνουν στὰ βράχια· ἀνεβαίνουν γιὰ μιὰ στιγμή στὴν ἐπιφάνεια, γιὰ νὰ πάρουν ἀνάσα, και βουτοῦν ξανά. Οἱ ἄνθρωποι πού ἀπὸ τὰ παιδικὰ τους χρόνια ἐξασκοῦνται στὸ νὰ ἐπισκέπτονται τὰ βάρθ τῆς θάλασ-

1. John Montague: Τέταρτος λόρδος τοῦ Sandwich, Ἕλληνας ἀξιωματοῦχος και διπλωμάτης, 1710 - 1792. Τὸ 1738 ἔκανε ἓνα ταξίδι στὴν Ἑλλάδα και μαζεψε πολλὰ ἀντικείμενα ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Τὸ βιβλίο γι' αὐτὸ τὸ ταξίδι φανταίνεται ὅτι γράφτηκε ἀπὸ τὸ σύμβουλό του πού τὸν συνόδευε. Βλ. DNB τόμ. 13, σελ. 701 - 705 και DB 4681.

2. Charles Nicolas Sigisbert Sonnini de Manoncourt, 1751 - 1812. Γάλλος ταξιδιώτης πού κατατάχτηκε στὸ Γαλλικὸ Ναυτικὸ τὸ 1772 και ἔκανε ἓνα ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερα πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Βλ.: BU, τόμ. 39, σελ. 613 - 614 και DB 4691.

σας και να τα κάνουν εύφορα λειβάδια της κύριας σαρειάς και της μοναδικής απασχόλησής τους, έχουν το κουράγιο να άψηφούν άφροβα τη μανία ενός στοιχειού, με το όποιο έχουν έξοικειωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μη φοβούνται να φτάνουν στα βάθη του. Έτσι οι Συμιακοί είναι άριστοι ναυτικοί, γιατί ή τόλμη είναι ή πιο σπουδαία άρετή του ναυτικού και ή πιο σίγουρη έγρύηση της Ικανότητάς του. Διασχίζουν με πολύ έλαφρές βάρκες τα πλάτη της θάλασσας που τους χωρίζουν από τη στεριά και τα άλλα νησιά και φέρνουν μαζί με τα προϊόντα τους από το ψάρεμα τη δραστηριότητα ενός μικρού έμπορίου που είναι άρκετό, για να καλύψει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις ενός λαού βουτηχτάδων.

Μια ζωή επίπονη και μια ζωή που άπαιτεί την ανάπτυξη όλων των φυσικών άρετών, έχει κάνει τους Συμιακούς εύρωστους άντρες, με όμορφη κορμοστασιά. Ο Όμηρος έπαινούσε την όμορφιά του βασιλιά της Σύμης Νιρέα, γιου της νόμφης Άγλαίας και του βασιλιά Χαρόπου. Ήταν, λέει, ό όμορφότερος άπ' όλους τους Έλληνες που πήγαν στην Τροία, με εξαίρεση τον θεόμορφο Άχιλλέα, που ήταν άφθαστος σε όμορφιά.

Η ζωή αυτών των νησιωτών είναι άπλή. Η φύση και ό άδιάκοπος μάχθος τους κρατά μακριά από την ήθική διαφθορά. Κι ή τυραννία, που τόσο σκληρά βαραίνει πάνω στους γείτονές τους, τους έχει χαριστεί ή καλύτερα έχει άποφύγει να θέξει ένα λαό που αντί για πλούτη δείχνει αυστηρά έθιμα και δύσκολες άσχαλίες, πράγματα που άποτελούν έγρύηση ανεξαρτησίας.

Η Σύμη βρίσκεται πολύ κοντά στο άκρωτήριο 'Αλωπός¹, στην είσοδο ενός κόλπου που έχει το όνομά της. Αν και το νησί δέν είναι πολύ μεγάλο, άφου έχει μόνο δύο μίλια μήκος και ένα πλάτος, έχει ώστόσο δύο καλά λιμάνια που μπορούν να φιλοξενήσουν μεγάλα πλοία, για να μην αναφέρω τους πολλούς μικρούς κόλπους ή τους όρμους του, στους όποιους μπορούν να κρυφτούν μικρά σκάφη. Το βόρειο λιμάνι, που κλείνεται από βράχια, είναι το μεγαλύτερο και το καλύτερο από τα δύο. Ο βορειότερος από τους βράχους που βρίσκονται μπροστά στην είσοδό του, όνομάζεται Άγιος Παύλος, γιατί βρίσκεται μπροστά από ένα μέρος που έχει το ίδιο όνομα στη στεριά, στην άλλη πλευρά του κόλπου.

32.—[1780]. C.A.A. Laval: Le pilote de l'Archipel². Χειρόγραφο ναυτικός Άτλαντας, άχρονολόγητος (πιθανόν να γράφτηκε ανάμεσα στο

1. Στο σημείο αυτό βρίσκεται το μισό του όρμου από τη Σύμη στη Ρόδο. Πρβλ. και τη συματική έκφραση: Έπιά(σ)αμε-δέν Άλωπό = φθάσαμε στα μισά του ταξιδιού μας για τη Ρόδο [σημ. τ. Διεθ. της Έκδ.].

2. C.A.A. Laval: Πιλότος του Γαλλικού Ναυτικού. Ταξίδεψε (γύρω στο 1780;) με μικρά σκάφη του νησιού, για να κάνει μετρήσεις. Δέν μπόρεσα να βρω περισσότερα

1770 και 1790), που βρίσκεται στα Γενικά 'Αρχεία του Κράτους, Χάρτη, αριθ. Marine 49.

Σελ. 51, με χάρτη.

Το λιμάνι του 'Αρχάγγελου Μιχαήλ.

Το λιμάνι αυτό, που βρίσκεται στη δυτική ακτή του νησιού Simia, έχει μικρή σπουδαιότητα. Το βάθος του είναι αρκετό για μεγάλα πλοία, αλλά μόνο λίγα εμπορικά πηγαίνουν εκεί και συνήθως μόνο όταν θέλουν να βρουν καταφύγιο σε περίπτωση κακοκαιρίας. Στις περιπτώσεις αυτές ρίχνουν άγκυρα στο βόρειο μέρος, όπου υπάρχει ένας ψηλός βράχος που καταλήγει σε μία κορυφή σαν σωρό ζάχαρης. 'Εκεί βρίσκουν βάθος 3-4 όργιες, με άμμιώδη βυθό· στη στεριά υπάρχει άγκυροβόλιο κι από τις δύο πλευρές.

"Όταν θέλει κάποιος να μπει στο λιμάνι, πρέπει πρώτα να ψάξει να βρει την είσοδο, που είναι πολύ στενή και βρίσκεται ανάμεσα σε ύψωματα. Πρέπει να ξέρει ότι στα βόρεια υπάρχει μια άλλη είσοδος, που λέγεται Ψευτοκόλπος· είναι τόσο βαθύς, όσο και το πραγματικό λιμάνι, αλλά δεν έχει μέρος για άγκυροβόλιο. "Αν θέλει να μπει στον κόλπο, πρέπει να πάει στη βορεινή πλευρά του που είναι ψηλή και απότομη. "Όταν πηγαίνει κατά μήκος της βόρειας πλευράς (ή απόσταση από τη βόρεια πλευρά μπορεί να διαλεχτεί ελεύθερα), κατευθείαν στα ΑΝΑ θα βρει την είσοδο, που έχει πλάτος 66 και βάθος 45-46 όργιες.

"Αμα μπει κανείς στο λιμάνι, κρατάει δεξιά και μπορεί να άγκυροβολήσει στα νότια, σε βάθος 4-5 όργιες, σε άμμιώδη βυθό. Το μέρος προστατεύεται πολύ καλά και το έδαφος είναι αρκετά καλό. "Όπως είπα παραπάνω, είναι ένα μέρος με λίγα πλεονεκτήματα και δεν πρέπει να άγκυροβολεί κανείς εκεί, παρά μόνο όταν τον αναγκάσουν αντίθετοι άνεμοι.

Προσκνατολισμός του λιμανιού :

Βόρειο άκρωτήριο της εισόδου του λιμανιού: ΒΔ

Νότιο άκρωτήριο : ΔΒΔ.

Το μοναστήρι βρίσκεται στα ανατολικά : Α, 5 μούρες Β.

(στο τέλος του βιβλίου, χωρίς σελιδαρίθμηση).

'Αποστάσεις :

'Από το λιμάνι της Ρόδου στο ανατολικό άκρο της Σύμης :

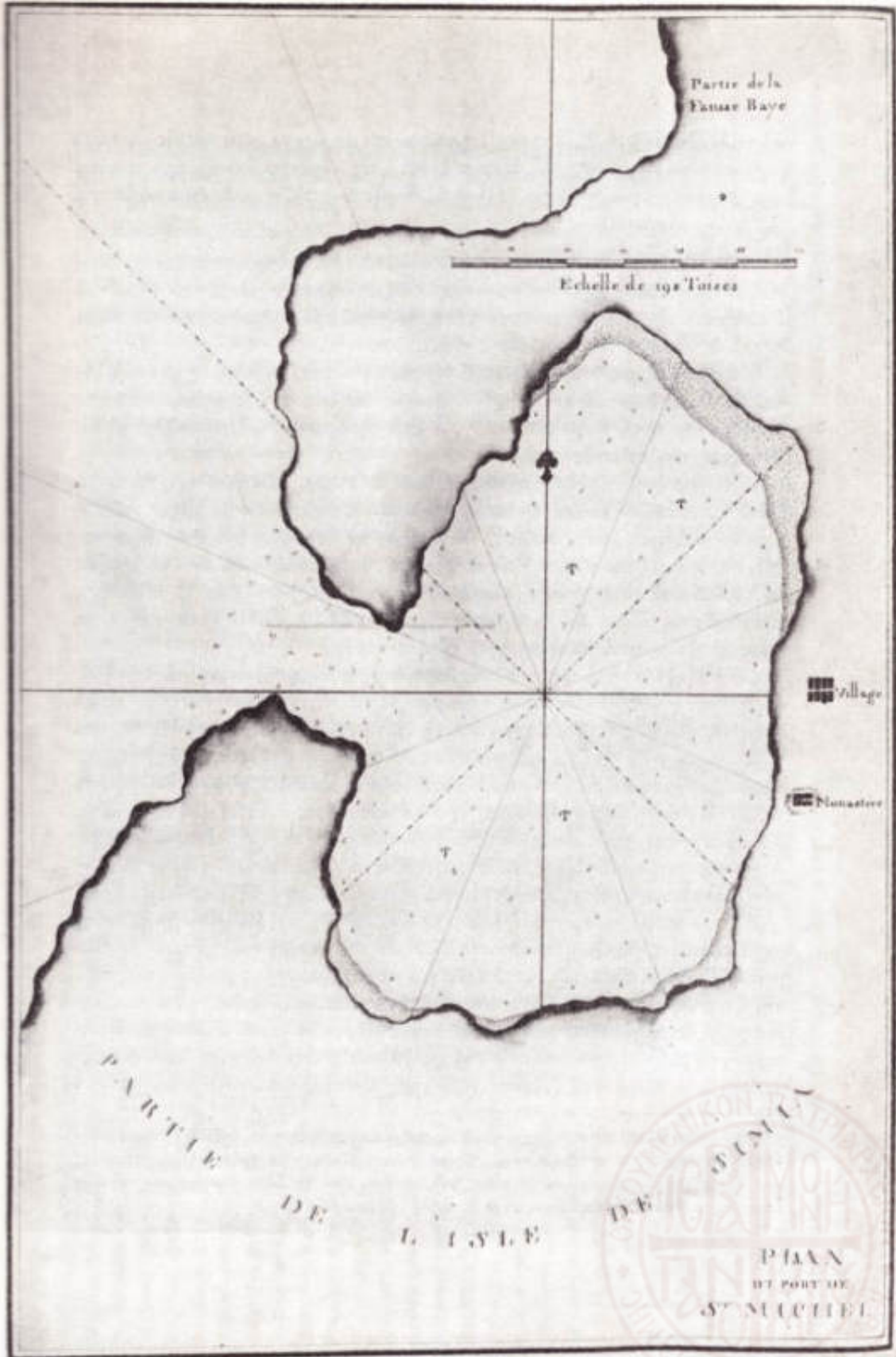
ΔΒΔ 5 μούρες Δ, 7 1/3 ναυτικά μίλια.

'Από το ανατολικό άκρο της Σύμης στον κάβο-Κριό :

ΒΔ 5 μούρες προς Δ, 8 ναυτικά μίλια.

βιογραφικά στοιχεία για το άτομό του. "Ο "Ατλαντάς του, που περιέχει 68 χάρτες λιμανιών—θαυμάσια δουλειά—προσφέρθηκε για αγορά το 1827 στην ελληνική κυβέρνηση από κάποιο ιδιώτη. "Η κυβέρνηση τον αγόρασε για τη βιβλιοθήκη του 'Υπουργείου Ναυτικών, απ' όπου μεταφέρθηκε στα Γενικά 'Αρχεία του Κράτους.

Τὸ λιμάνι τοῦ Πανορμίτη τῆς Σίλης (18ος αἰώνας). Ἀπὸ τὸ χειρόγραφο "Ἀτλαντα τοῦ Lavalle.

33.—[1779-1780]. C.E. Savary¹: Lettres sur la Grèce pour servir de suite à celles sur l'Égypte, Παρίσι 1789. ("Έχει εκδοθεί επίσης από τον ίδιο το συγγραφέα το έτος VIII = 1798 ως 4ος τόμος των επιστολών για την Αίγυπτο.).

Έπωφελούμαστε μιὰς κύρας πού πνέει εὐνοϊκὰ καὶ προσπερνᾶμε τὴ Σύμη πού εἶναι ὀνομαστὴ γιὰ τὰ σφουγγάρια τῆς. Ἀφήσαμε νότια τὴν Τῆλο πού διακρίναμε τὴν κορυφὴ τῆς στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα. Μπαίνουμε στὸν κόλπο τῆς Κῶ, πού κοινῶς τὴ λένε Στάνκο.

Εἶχα φλογερὴ ἐπιθυμία νὰ δῶ τὴν πατρίδα τοῦ Ἱπποκράτη καὶ τοῦ Ἀπελλῆ, ὅμως ξαφνικὰ σταμάτησε ὁ ἄνεμος καὶ μᾶς ἄφησε ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Νίσυρο, πού κατὰ τὸ μῦθο τὴν ἐβγαλε ἀπὸ τὴ θάλασσα ὁ Ποσειδῶνας μ' ἓνα κτύπημα τῆς τριαινᾶς του.

Ἡ γαλήνη πού ἀπολαμβάναμε ἦταν ἀπατηλὴ. Ἐκυρβε τὴν τρικυμία. Ἡ δύση σκεπάστηκε ἀπὸ σκοτεινὰ σύννεφα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ σηκώθηκε βίαιος ἄνεμος· δὲν ἄργησε νὰ ξεσπάσει μιὰ δυνατὴ καταιγίδα. Ὁ καπετάνιος γύρισε ἀμέσως τὴν πρῶρη τοῦ πλοίου καὶ ἀντὶ νὰ ζητήσῃ νὰ φθάσῃ στὸ λιμάνι τῆς Νισύρου, ἐφυγε γρήγορα, μὲ τὸν ἄνεμο πίσω του, καὶ κατέφυγε σ' ἓνα βαθὺ κολπίσκο τῆς νήσου Σύμης. Ἔτσι χάσαμε σὲ λίγες ὥρες τὸ δρόμο πού κερδίσαμε σὲ πολλὰς μέρες.

Τὸ νησί αὐτὸ πού πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴ Σύμη, τὴν κόρη τοῦ Ἰαλυσοῦ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ Ρόδο. Εἶναι ἓνας βράχος μὲ περιορισμένη ἔκταση. Ἡ γῆ του εἶναι ὅλο πέτρα καὶ καίγεται ἀπὸ τὴ ζέστη τοῦ ἡλίου, ἔτσι πού δὲν παράγει οὔτε σιτηρὰ οὔτε φρούτα. Μερικὰ ἀμπέλια, φυτεμένα ἀνάμεσα στοὺς βράχους, δίνουν καλὸ κρασί. Τὸ ὑπόλοιπο ἔδαφος εἶναι ἄγονο. Δὲ βρίσκεις ἐκεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ ρεῖκια, ἀγριαμυδαλιές, ἀγκάθια καὶ τοῦφες μυρτιᾶς στὰ ὑγρὰ μέρη. Τὰ σφουγγάρια, πού ἀναπτύσσονται ἄφθονα γύρω στὸ νησί, εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς πόρος τῶν κατοίκων. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ὅλοι ξέρουν νὰ βουνοῦν. Ὅλοι κατεβαίνουν στὸ βυθό, γιὰ νὰ ἀναζητήσουν τὴ μοναδικὴ κληρονομιά πού τοὺς ἔχει ἀφήσει ἡ φύση. Οἱ ἄνδρες κυρίως διακρίνονται σ' αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη τέχνη. Πέρτουν στὴ θάλασσα καὶ κατεβαίνουν σὲ πολὺ μεγάλο βάθος. Συχνὰ βιάζουσι τὸν ἑαυτὸ τους, γιὰ νὰ κρατήσουν ὅσο μποροῦν πιὸ πολὺ τὴν ἀναπνοή τους, καὶ ὅταν βγαίνουν ἀπὸ τὸ νερό, ξεροῦν ἄφθονο τὸ αἷμα. Ἄλλες φορὲς κινδυνεύουν νὰ τοὺς σπαράξουν τὰ θαλασσινὰ θεριά. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὸ μαχαίρι, πού κρατοῦν στὸ χέρι, ἀποδείχεται ἀνίσχυρο ὄπλο γιὰ τὴν ἀμυνά τους. Μέσα στὰ διάφανα νερὰ τῆς θάλασσας διακρίνουν πολὺ καθαρὰ

1. Claude - Etienne Savary, Γάλλος ταξιδιώτης. Ἐπὶ τῶν ταξιδιῶν του 1750 - 1788. Τὸ ἔτος 1776 ταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἔζησε τρεῖς χρόνια. Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἐπισκέφθηκε τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Γιὰ τὴ Σύμη ἀναφέρεται στὴ 14ῃ ἐπιστολῇ του πού τὴν ἀπευθίνει στὴν κ. L[e] M[onnier].

τὰ ἀντικείμενα καὶ μόλις ἀντιληφθῶν τὰ θαλασσινὰ τέρατα, πετιοῦνται μὲ ὄρμη ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς ἀβύσσου καὶ σὲ λίγο βρίσκονται στὰ πλοιαρία τους.

Συγκράτησα τὶς παρακάτω λεπτομέρειες ἀπὸ ἕνα ντόπιο βουτηχτή. Παραπονοῦνταν γιὰ δυνατοὺς πόνους στὰ νεφρά, γιὰ τὴ σκληράδα τοῦ ἐπαγγέλματος, γιὰ τὸ μικρὸ διάφορο ποῦ ἐβγαζε ἀπ' αὐτὸ καὶ πραγματικὰ πιστεύω πὼς δὲν εἶχε ἄδικο. Στὴ βάρκα του βρίσκóταν ὁ δεκάχρονος γιός του. Τοῦ μάθαινε τὴν τέχνη του, τὴ μόνη κληρονομιά ποῦ μπορούσε νὰ τοῦ ἀφήσει.

Ὁ κακὸς καιρὸς μᾶς κράτησε μερικὲς μέρες στὸ λιμάνι τῆς Σύμης¹ καὶ ἔτσι τὸ γύρισα ὅλο τὸ νησί. Ἐπισκέφτηκα καὶ τὸ χωριό, ποῦ κατοικοῦν οἱ βουτηχτάδες. Τὸ κάθε τι ἐκεῖ μαρτυροῦν τὴ φτώχεια καὶ τὴ δυστυχία. Οἱ δρόμοι εἶναι στενοὶ καὶ βρώμικοι. Τὰ σπίτια μοιάζουν παλιοκαλύβες, ὅπου τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μόλις καὶ μετὰ βίας μπαίνει μέσα. Οἱ κάτοικοι, θλιμμένοι καὶ σιωπηλοὶ, φαίνονταν ἀπορροφημένοι μὲ τὰ βασανὰ τους. Οὔτε ἔχνος ἀπὸ τὴ ζωερὴ ἐκείνη περιέργεια ποῦ συνήθως δείχνουν ὅλοι γιὰ τοὺς ξένους. Οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες εἶναι ντυμένοι τὸ ἴδιο. Φοροῦν, τὸ ἴδιο ὅλοι, τὴ μακριὰ ρόμπα, τὸ ζωνάρι καὶ τὸ σάλι γύρω στὸ κεφάλι. Μόνο ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τοὺς ἀναγνωρίζεις. Μιὰ τρομερὴ ἀρρώστια τοὺς ἀφανίζει. Ἡ λέπρα, ἢ ποῦ ἀποτρόπαιη ἀρρώστια ποῦ μαστίζει τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι πολὺ διαδομένη στὴ Σύμη. Βλέπεις τὰ δυστυχισμένα θύματα ποῦ ἔχει προσβάσει, νὰ ἀπλώνουν ἀπὸ μακριὰ τὸ χέρι στοὺς διαβάτες καὶ νὰ τοὺς ἐκλιπαροῦν μὲ τὴ σβησμένη φωνή τους γιὰ ἐλεημοσύνη. Εἶναι ἀπομονωμένοι καὶ περνοῦν μέσα στοὺς πόνους ὅση φριχτὴ ζωὴ τοὺς ἀπομένει. Παραγμένος ἀπὸ τὸ θέαμα, σκεπτόμουν νὰ γυρίσω στὸ καράβι, ὅταν ἕνας Ἑλληνας παπὰς μὲ ἀνάγκασε, μὲ τὰ ἐπίμονα παρακάλια του, νὰ μπῶ στὸ σπίτι του. Μ' ἔβαλε νὰ καθίσω σ' ἕνα μικρὸ ξύλινο σκαμνί, τὸ μόνο ποῦ ὑπῆρχε, ἐνῶ αὐτὸς ἔκατσε στ' αὐτοκόπι πάνω σὲ μιὰ παλιόψαθα. Μοῦ διηγήθηκε πὼς εἶχε πάει στὴ Ρώμη, πὼς φοίτησε στὸ Σεμινάριο τῆς Προπαγάνδας, ὅτι εἶχε ἐκλεχτεῖ ἱερέας τῆς Σύμης καὶ ὅτι προτίμησε τὴν πατρίδα του ἀπ' ὅλα τὰ θέληγτρα τῆς Ἰταλίας. Τὸν συγχάρηκα γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὰ ταξίδια του, ἐνῶ ἀναρωτιόμουν πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μπορούσε νὰ μὲνει εὐχαριστημένος ἀπὸ μιὰ τέτοια διαμονή. Ὁ ἀγαθὸς παπὰς ἦταν πολὺ ἠλικιωμένος. Ἡ ἄσπρη μακριὰ γενειάδα του κατέβαινε στὸ στήθος του. Εἶχε σεβάσμιο ὕφος καὶ θέλεις ἐπειδὴ αἰσθανόταν εὐτυχισμένος ἀπὸ τὴ θέση ποῦ τὸν προόρισε ὁ Θεός, θέλεις ἐπειδὴ ἔβρισκε ἱκανοποίηση νὰ μιλάει μ' ἕναν Εὐρωπαῖο τὴν Ἰταλικὴ γλώσσα ποῦ τὴν εἶχε σχεδὸν ξεχάσει ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνια ποῦ ἄφησε τὴ Ρώμη, τὰ μάτια του λάμπανε ἀπὸ εὐχαρίστηση, ἐνῶ μὲ γέμιζε κοπλιμένα. Γιὰ μιὰ στιγμή μ' ἄφησε, χώθηκε σὲ μιὰ σκοτεινὴ γωνιά, ποῦ τὴν ὀνόμαζε κάβα του, καὶ ξα-

1. Ἀπὸ τὴ 15ῃ ἐπιστολῇ μαθαίνουμε ὅτι εἶχε μείνει τρεῖς ἡμέρες (σημ. τοῦ Διευθ. τῆς Ἐκδ.).

ναγύρισε με μιὰ μεγάλη στάμνα κρασί. Γέμισε μιὰ μικρή ξύλινη γαβάθα, έβρεξε μ' αὐτὴ τὰ χεῖλη του καὶ με παρακάλεσε νὰ πιῶ. Ἡ θεὰ τοῦ δοχείου μοῦ προκαλοῦσε μεγάλη ἀποστροφή. Θέλησα ν' ἀρνηθῶ. Οἱ κανόνες ἕως τῆς φιλοξενίας δὲ μοῦ τὸ επέτρεπαν. Δὲν ἔπρεπε νὰ δυσαρεστήσω τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ πού μοῦ τὴν πρόσφερε. Πῆρα τὴν κούπα ἀπὸ τὰ χεῖρα του. Ἦπια στὴν ὑγιειά του. Ἦπιε καὶ καῖνος στὴ δικιά μου καὶ μοῦ πρόσφερε νὰ ξαναπιῶ. Τὸν εὐχαρίστησα. Θυμήθηκα ὅτι ὁ Φιλήμονας καὶ ἡ Βαυκίδα δὲν εἶχαν παρὰ μιὰ μικρὴ καλύβα, ὅτι τὸ τραπέζι τους εἶχε τρία μονάχα πόδια, ἀλλὰ τὰ δοχεῖά τους, παρ' ὅλη τὴν ἀπλότητα τους, ἦταν καθαρὰ κι ἑλαμπαν. Παντοῦ ἡ καθαριότητα σκέπαζε κάτω ἀπὸ τὸν πέπλο τῆς τῆ φτώχειας. Ὁ καλὸς μου γέρος ἦταν τὸ ἴδιο φτωχὸς ὅπως καὶ τὸ ἐνάρετο ζευγάρι. Δεχόταν τοὺς ξένους του με τὴν ἴδια εὐχαρίστηση, ἕως ἡ κουρευλιασμένη ψάθα του, ἡ καπνισμένη στῆγη, ἡ μουχλιασμένη κούπα του δὲν εἶχαν τίποτε πού νὰ σοῦ εὐφραίνουν τὴν ὄσφρηση καὶ τὴν ὄραση. Τὸν ἄφησα εὐχαριστώντας τον γιὰ τὴν εὐγένειά του. Μοῦ εὐχῆθηκε καλὸ ταξίδι καὶ χωρίσαμε σὰν καλοὶ φίλοι.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΩΝ

(Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὰ κείμενα).

Ab, Pieter van der	23	Martellus, Henricus	5
Adorne, Anselme d,	3	Montague, John, Fourth Earl of Sandwich	30
Bartolommeo «Dalli Sonnetti»	4	Moreri, Louis	26
Baudrand, Marc Antoine	22	Náb, Sejjid	14
Blount, Henry	13	Piacenza, Francesco	18
Bordone, Benedetto	9	Piri, Re' is	8
Beschini, Marco	15	Porcacchi, Thomaso	10
B(u)ondelmontius, Christophorus		Randolph, Bernard	16
(Buondelmonti Cristoforo) 1 καὶ 1a		Sandys, George	11
Casola Pietro	6	Savary, Claude Etienne	33
Coronelli, Vincenzo Maria	19	Savonarola (Lasor a Varea) Ra- phael Alphonsus	25
Dapper, Olfert	21	Sonnini de Manoncourt, Char- les Nicolas Sigisbert	31
Grigorovič Barskij, Vasilij	28	Stochove, Vincent de	12
Heyman, Johannes	27	Thenaud, Jean	7
Hill, Aaron	24	Veryard, Ellis	20
Keulen, Johannes van	17	Wey, William	2
Lavalle, C.A.A.	32		
Lufscius A.G.	29		

